

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності

Ількевич Тетяна Іванівна

**Правові аспекти комерційного використання інтелектуальної
власності / Legal aspects of intellectual property commercial use**

спеціальність: 8.18010011 – Інтелектуальна власність
магістерська програма – Інтелектуальна власність

Магістерська програма

Виконала студентка групи ІВзм-21
Т.І. Ількевич

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, Н.Б. Москалюк

Магістерську роботу допущено
до захисту:
«___» _____ 20__р.
Завідувач кафедри
_____ Н.Б. Москалюк

ТЕРНОПІЛЬ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ, ЕВОЛЮЦІЇ І СИСТЕМИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	7
1.1. Загальна характеристика інтелектуальної діяльності.....	7
1.2. Еволюція і поняття категорії інтелектуальна власність.....	19
1.3. Джерела і структура правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною інтелектуальної власності.....	26
1.4. Система прав на об'єкти інтелектуальної власності.....	30
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ І ХАРАКТЕРИСТИКА КОМЕРЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	42
2.1. Поняття і загальна характеристика правового режиму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.....	42
2.2. Загальна характеристика використання об'єктів інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності.....	46
2.3. Особливості набуття та передання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.....	56
2.4. Правові форми комерційного використання окремих об'єктів інтелектуальної власності.....	64
Висновки до розділу 2.....	79
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	81
3.1 Проблеми захисту права інтелектуальної власності на сучасному етапі.....	81
3.2. Шляхи реформування правового захисту комерціалізації права інтелектуальної власності на Україні.....	87
Висновки до розділу 3.....	94
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	112

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства питання, пов'язані із комерціалізацією результатів інтелектуальної діяльності, набувають все більшої актуальності. Відносна новизна цієї конструкції та відсутність усталених правових традицій у цій сфері зумовлюють ряд проблемних аспектів у сфері охорони прав на результати інтелектуальної власності.

Повноцінне дослідження категорії інтелектуальної власності в її правовому аспекті практично неможливо без вивчення економічної сторони даного явища, так як в основі будь-якого суспільного інституту лежить феномен інтересу як базового економічного явища. Незважаючи на те, що юридичні уявлення про інтелектуальну власність зародилися значно раніше економічних, проте правові конструкції будувалися, перш за все, на основі зацікавленості суб'єктів інтелектуальної власності (ІВ). Розглядаючи ретроспективний аналіз трансформації економічних відносин з приводу використання інтелектуальної власності, необхідно відзначити, що система охорони об'єктів інтелектуальної власності створювалася з огляду на її пряму економічну доцільність.

Сучасний стан наукової розробленості поняття комерціалізації прав інтелектуальної власності зумовлений відсутністю у вітчизняній правовій доктрині системних наукових досліджень з цих питань.

Ряд монографій, наукових публікацій вітчизняних авторів містять переважно фрагментарні положення щодо комерціалізації результатів інтелектуальної власності. Окремі аспекти комерціалізації прав інтелектуальної власності досліджувались правниками: І.І.Дахно, В.Кунцевич, О.П.Орлюк, О.А.Підпригора, О.Д.Святоцький, І.М.Коросташова; та економістами: В.Д.Базилевич, В.О.Жаров, Ю.М.Кузнецов, М.В.Паладій, В.О.Потехіна, О.Л.Підпригора, П.М.Цибульов.

Однак системних економіко-правових досліджень з цих питань, які б гармонійно поєднували висвітлення існуючих на практиці і в теорії актуальних економічних та правових питань, у вітчизняній науці явно бракує.

Наведене зумовлює **актуальність** проведення наукового дослідження комерціалізації інтелектуальної власності як економіко-правового явища в Україні.

Мета написання магістерської роботи полягає в комплексному науково-теоретичному аналізі правових аспектів комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності, що включає обґрунтування юридичних особливостей, характеристик і форм такого використання і розробці на цій основі ряду теоретичних положень, сукупність яких розвиває напрямок правового регулювання відносин у сфері комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності.

Загальна мета конкретизується в наступних **основних завданнях**:

- дослідження сутності, процесу еволюції і формування системи прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- виявлення особливостей і характеристик комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності;
- аналіз правових форм комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності;
- визначення особливостей захисту прав на використання об'єктів інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів їх власників;
- розробка на основі зроблених теоретичних висновків, аналізу чинного законодавства та практики його застосування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання в сфері комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є правовідносини, що виникають у сфері комерційного використання і охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Об'єкт дослідження – інтелектуальна власність як правова категорія.

Методологічну і теоретичну базу магістерської роботи складають положення і висновки, що містяться в працях переважно вітчизняних вчених юристів, економістів і філософів.

В якості основних приватно-наукових методів застосовувалися порівняльно-правовий, логічний, історичний та метод системного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше комплексно розглядаються основні правові питання комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності в Україні, виявлено функціональне призначення заходів захисту права інтелектуальної власності в контексті динаміки розвитку суб'єктивного права і правовідносин, визначено теоретичні основи побудови системи заходів захисту права інтелектуальної власності, виявлено основні проблеми, пов'язані з формуванням і розвитком системи заходів захисту права інтелектуальної власності, і запропоновані варіанти їх вирішення та зроблено висновок про те, що активізація процесу використання об'єктів інтелектуальної власності в господарському (комерційному) обороті вимагає залучення в систему правового опосередкування цього процесу юридичних форм, що відображають новітні придбання сучасної цивілістики і дозволяють розширити діапазон комерційної реалізації продуктів інтелектуальної діяльності на ринку товарів, робіт і послуг.

Науково-практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що теоретичні положення, висновки і рекомендації, містяться в ньому, спрямовані на вирішення наукової проблеми використання об'єктів інтелектуальної власності в господарському обороті, можуть бути використані: при вдосконаленні концептуальної основи новітнього законодавства про інтелектуальну власність; при реалізації концепцій реформування вітчизняної науки та інноваційної політики України; при створенні орієнтаційної, нормативної, інформаційної основи для прийняття і реалізації рішень органами управління державних і приватних структур у сфері комерційного використання об'єктів інтелектуальної власності та інших

результатів духовної діяльності; в навчальній і науковій літературі з цивільного та комерційного права; в навчальному процесі.

Апробація результатів дипломної роботи: основні положення та результати дослідження обговорено і схвалено на Всеукраїнській науково-практичній конференції [Тактичні та стратегічні пріоритети зміцнення фінансово-економічної безпеки держави] – Тернопіль: ТНЕУ, 2016 . – с.62 – «Актуальні аспекти комерційного використання об’єктів права інтелектуальної власності».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (100 джерел). Загальний обсяг роботи 117 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ, ЕВОЛЮЦІЇ І СИСТЕМИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Загальна характеристика інтелектуальної діяльності

Сучасний вплив інноваційного потенціалу науково-технічного прогресу на суспільство настільки багатогранне і суперечливе, що правові відносини між людьми в зв'язку з цим впливом стають особливо актуальними. При цьому сам процес цього впливу має два вектори розвитку: нематеріальний, пов'язаний з творчою здатністю людини впливати на навколишнє середовище, і матеріальний, втілює в собі основні форми людської діяльності.

У міру розвитку інтелектуального потенціалу суспільства посилюється його вплив на матеріальні чинники виробництва, коли на певній стадії суспільного розвитку інтелектуальна чи нематеріальна складова починає набувати відповідну споживчу вартість. Сформована таким чином вартість інтелектуального потенціалу починає набувати співмірну з матеріальною складовою споживчу вартість і стає самостійним об'єктом ринкових відносин, які потребують спеціального правового регулювання. Все це

зумовлює формування спеціалізованої системи цінностей і правової культури, розширення регулятивної сфери існуючого правопорядку, і шляхом створення спеціальних правових засобів юридичного відокремлення товарних характеристик результатів нематеріальної діяльності від речей матеріальних.

Введення в науковий обіг і правову практику терміну «Інтелектуальна власність» більшість дослідників пов'язують з французьким законодавством кінця XVIII століття, яке спиралося на теорію природного права, відповідно до якої право творця будь-якого творчого результату було його природним правом, що виникає з самої природи творчої діяльності і існує незалежно від визнання цього права державною владою. Утвердження терміну виражало прагнення закріпити права на результати інтелектуальної діяльності, аналогічні правам на результати матеріального виробництва.

У юридичній літературі існують різні підходи до ідентифікації категорії інтелектуальної діяльності і її нематеріальних результатів. Однак, перш за все, вважається за необхідне привести класифікацію загальних ознак, притаманних поняттю результатів інтелектуальної діяльності (додаток А).

Так, на відміну від об'єктів речових прав, результати інтелектуальної діяльності мають ідеальну природу, втілювану в літературних творах, які представляють собою систему літературних або художніх образів. Твори науки і техніки - це певні системи наукових і технічних категорій. Як і всякі нематеріальні об'єкти, що не мають матеріальної форми, результати інтелектуальної діяльності, не дивлячись на те, що існують вони на матеріальних носіях, не схильні до зносу. По-друге, право не може здійснювати безпосередній вплив на розумову діяльність людини. Процеси розумової діяльності знаходяться поза дією правових норм. Проте, право може надавати вплив на процес розумової діяльності шляхом вироблення правових форм організації науково-технічної та іншої творчої діяльності та закріплення в дефінітивних нормах умов охороноздатності її результатів [89,с.78].

Таким чином, можна зробити висновок, що обидва терміни відображають особливості інтелектуальної власності, що реалізуються в понятті виняткових прав. Якщо поняття «власність» передбачає існування комплексу прав, то поняття «інтелектуальна» вказує на специфічний характер цих прав в даній сфері (додаток Б). У свою чергу терміном «Виняткові права» підкреслюється винятковий характер об'єктів інтелектуальної діяльності, а право на результат інтелектуальної діяльності забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд і право забороняти його використання третім особам.

Одним з поширених підходів до дослідження правових основ інтелектуальної власності є твердження про те, що в даний час концепції об'єкта правовідносин не в повній мірі враховують правову основу, правову субстанцію у правовідносинах, а характеристики об'єкта правовідносини у цих явищ, існують незалежно від права [17,с.112]. В результаті обґрунтовується висновок про те, що класифікація об'єктів цивільних прав на ті чи інші види (матеріальні і нематеріальні) має сенс, тільки в тому випадку, якщо є відмінності в правовому режимі їх регулювання.

Городов О.А. та Дельцова Н.В. стверджують, що неправомірно відкидати повністю вплив характеристик явищ об'єктивної дійсності, з приводу яких складаються суспільні відносини, а при формуванні правових норм необхідно враховувати об'єктивний існуючий зв'язок соціальних явищ і правових.

Принципово інший підхід до класифікації об'єктів правовідносин з точки зору проведеного нами дослідження представляє позиція ряду авторів [19,с.56], що розглядають об'єкти правовідносин з позицій категорії «благ», з приводу якого виникають права і обов'язки його учасників. У відповідність з точкою зору зазначених авторів, поняття «Благо» досить відносне, тому ним може бути визнано все, що опинилося корисним стосовно до конкретних потреб.

Виходячи з цього, автори цілком обґрунтовано дійшли висновку, що стосовно конкретних відносин «благо» набуває певні ознаки, які дозволяють кваліфікувати даний об'єкт як річ, результат творчої діяльності, послугу і т.п.

Даний підхід особливо імпонує нам в зв'язку з тим, що поняття «благо» дозволяє охопити весь спектр явищ об'єктивної дійсності, незалежно від того, що одні з них уже позначені як об'єкти правовідносин, а інші тільки можуть бути ідентифіковані.

Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок, що на ранніх етапах розвитку суспільства результати інтелектуальної діяльності не розглядалися в якості самостійних об'єктів правовідносин.

Причина даного положення бачиться в тому, що інтелектуальна (нематеріальна) і виробнича (матеріальна) сторона людської діяльності не розглядалися окремо один від одного. У Платона, наприклад, праця трактувалася як прояв суспільно опосередкованих здібностей душі, а Аристотель процес пізнання, розумової діяльності ототожнював з процесом матеріальної діяльності [43,с.79].

Процес історичного розвитку, який пов'язаний із зростаючим значенням промисловості, науки і мистецтва, змінює оцінку і її підходи до результатів інтелектуальної (нематеріальної) діяльності. Більшість авторів сходяться на думці, що корінний перелом у свідомості стався в наслідок винаходу в середині XV століття друкарського верстата, яке дозволило реалізувати ефект тиражування результатів інтелектуальної власності. Таким чином, з'явилася можливість кожен результат (в даному випадку екземпляр) інтелектуальної діяльності ідентифікувати як новий продукт, який отримав, крім своєї вираженої вартості, також споживчу вартість і як джерело отримання прибутку за допомогою тиражування і розповсюдження в продажі [48,с.58].

Все це зумовило формування ряду передумов до виникнення необхідності у визнанні та захисту з боку закону інтересів тих осіб, які

вкладали свої кошти і працю в сферу творчості і першими доводили до відома суспільства нові ідеї та образи.

Використання і включення в цивільний оборот таких результатів інтелектуальної діяльності як технічні досягнення стало можливим в зв'язку з розвитком промислового виробництва, активне зростання якого припало на середину XIX століття. Потреба в наданні правової охорони об'єктів інтелектуальної власності також обумовлено значними матеріальними витратами при їх створенні, тому потрібна була необхідність закріплення спеціального монопольного права за промисловцями, які першими використовують те чи інше технічне або технологічне нововведення.

Таким чином, в період промислового розвитку вперше виникає необхідність у формуванні правових основ на сам результат інтелектуальної (нематеріальної) діяльності, відмінний від права на його матеріальний носій. Крім того, як свідчать дослідження, спочатку це право лише непрямим чином було пов'язано з особистістю творця інтелектуального продукту, так як покликане було забезпечити монопольні інтереси видавців і промисловців, що значно підвищувало їх конкурентоспроможність. Інакше кажучи, правовій охороні підлягав не результат інтелектуальної діяльності, а право на його використання тим або іншим способом з метою задоволення майнового інтересу його власника. Саме ця обставина, на думку фахівців [80,с.127], є основним чинником, що дозволяє розглядати результати інтелектуальної діяльності в якості самостійного об'єкта правовідносин. При цьому процес формування і розвитку ринкових відносин виявився тим живильним середовищем, яке сприяло переходу від системи привілеїв, які видаються видавцями і промисловцям, до прав, визнаних за творцями інтелектуального продукту.

Історія свідчить про досить тривалий період виникнення і становлення правової концепції інтелектуальної власності. Це і пропріетарна концепція, яка пояснює природу прав на результати інтелектуальної діяльності, і концепція інтелектуальних прав Е. Пікара, і теорія особистості О. Гірке,

теорія договору, теорія виняткового права [92,с.130] та багато інших. Однак, найбільший інтерес для нас представляють теорії і правові конструкції, пов'язані з правовим регулюванням економічних відносин, що виникають в результаті поширення, використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності в процесі їх комерційного обороту в умовах ринкових відносин.

В даний час інститут інтелектуальної власності став об'єктом вивчення цілого ряду таких галузей юридичної науки як цивільне право, державне право, трудове право, податкове право, міжнародне право, а поняття «інтелектуальна власність» досить міцно увійшло в понятійний апарат. При цьому, більшість вчених традиційно пов'язує виникнення авторського і патентного права і формування категорії «інтелектуальна власність» з промисловим освоєнням і масовим споживанням досягнень технічного прогресу.

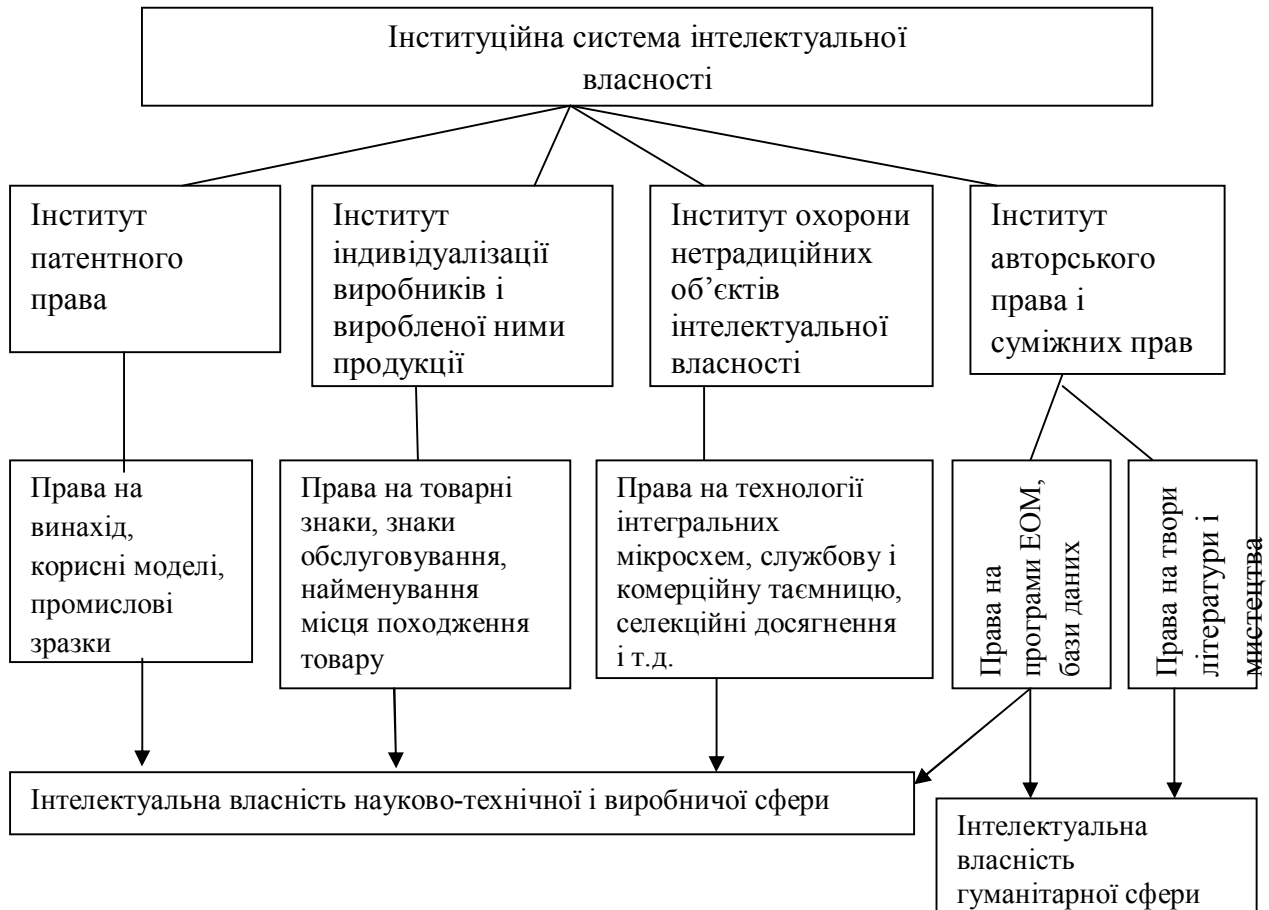

Рис. 1.1 - Структура інституційної системи інтелектуальної власності

Серед найбільш поширених і найбільш критикованих теорій правомірності інтелектуальної власності є теорія виключних прав, яка трактує поняття «інтелектуальна власність» і «промислова власність» у відриві від речово-правових конструкцій цих категорій.

Мова йде про «зв'язок» двох інститутів цивільного права - абсолютних прав на результати інтелектуальної діяльності та прирівняних до них прав на засоби індивідуалізації товарів і їх виробників, з одного боку, і зобов'язальних прав по приводу придбання і використання авторських, суміжних, патентних і т.п. виняткових прав, з іншого боку.

Безумовно, термін «інтелектуальна власність», не є вичерпним і повноцінним. За твердженням Зеніна І.А. закріплення результатів розумової діяльності в режимі об'єктів права власності є, щонайменше, спірним. Адже добре відомо, що, модель права власності передбачає реалізацію трьох критеріальною важливих правомочностей - володіння, користування і розпорядження. Однак до нематеріальних благ, якими є результати інтелектуальної діяльності, на його думку, не застосовується правомочність володіння, так як не можна фізично володіти ідеями та образами[44,с.67].

Науково-технічні ідеї та художні образи можуть перебувати одночасно в користуванні необмеженого кола суб'єктів. При цьому дані об'єкти не споживаються в процесі використання і не амортизуються у фізичному сенсі слова. Що стосується правомочності розпорядження, то власник права, передаючи право на використання результатів творчої діяльності за ліцензійним договором, не позбавляється при цьому можливості продовжувати їх використовувати тими чи іншими способами.

Дане положення особливо важливо для цілей проведеного дослідження, так як поняття «інтелектуальна власність» як і поняття «власність» має двоїстий характер. З одного боку, це категорія економічна, яка в рамках економічної теорії розглядається як економічні відносини з приводу використання інтелектуальних благ. З іншого боку, сучасна юридична теорія

визначає інтелектуальну власність як категорію аналогічну праву власності або речового права як сукупності правових норм, що регулюють відносини в сфері інтелектуальної власності.

Свою позицію прихильники цієї правової конструкції обґрунтовують тим, що речово-правовий режим власності, що використовується протягом століть щодо матеріальних об'єктів і включає традиційні правомочності володіння, користування і розпорядження, непридатний до результатів інтелектуальної (нематеріальної) діяльності. Тому вони пропонують відносно результатів інтелектуальної (нематеріальної) діяльності застосовувати режим виняткових прав. Виняткові права як інститут громадянського права покликаний виконувати наступні функції:

- Визнання авторства на створені результати розумової праці;
- Встановлення режиму їх використання;
- Наділення їх авторів, роботодавців та інших осіб, які купують виняткові права за законом або договором, особистими і майновими правами;
- Захисту даних прав.

При цьому в якості основного аргументу неможливості поширення на безтілесні нематеріальні результати інтелектуальної діяльності правомочностей власності висувається теза відсутності фактичного утримання опублікованих, запатентованих чи іншим чином оприлюднених результатів інтелектуальної праці [76,с.58].

Дана позиція, безумовно, відображає недоліки вітчизняної правової системи щодо об'єктів інтелектуальної діяльності. Активно виражену протилежну позицію займає інша група авторів [66, 89], з якої випливає необхідність докорінного реформування діючого вітчизняного цивільного законодавства. Свою позицію ця група авторів обґрунтовує тим, що неправомірно як з політичної, так і соціально-економічної точок зору підтримувати непорушність сформованих в середині ХІХ століття уявлень про об'єкти та зміст права власності. Так, за твердженням Новосельцева О.В.,

спочатку нематеріальні ідеї і образи виникають в мозку автора, тільки автор початково володіє цими ідеями і образами і тільки автор має можливість реалізувати право володіння на ці нематеріальні об'єкти через вираз цих ідей або образів на матеріальних носіях інформації в тій чи іншій формі, опублікування або інше оприлюднення, патентування або використання в режимі комерційної таємниці цих результатів інтелектуальної праці, реалізуючи таким чином право володіння нематеріальними результатами інтелектуальної діяльності [66,с.11].

Цілком логічно, що сучасні теорії правового регулювання щодо результатів інтелектуальної діяльності тісно пов'язані з теоріями інноваційного розвитку, заснованих на формуванні економіки знань.

Основоположник інституційної економіки Д.Норт [67] в своїх дослідженнях довів, що розвиток економіки супроводжується розвитком основних її інститутів і, перш за все, інституту власності, який він цілком поширював і на результати інтелектуальної діяльності. Включення результатів інтелектуальної діяльності і пов'язаних з ними майнових прав в цивільний оборот зажадало, відповідно, їх включення в юридичну сферу і призвело до виникнення проблеми встановлення природи відповідних прав і їх місця серед інших юридичних категорій цивільного права. Ця проблема викликала дискусію, яка почалася в середині XIX століття і не закінчена до теперішнього часу, і що породила ряд суперечливих думок, що пояснюють сутність і правову природу результатів інтелектуальної діяльності. З цього приводу Д.І. Мейер писав, що «положення питання про авторське право досить виняткове і пояснюється не стільки сутністю цього права, скільки історичним його походженням і розвитком. На відміну від більшості інших цивільних прав, воно виросло не на ґрунті народних поглядів, виникло не звичайним шляхом, а стало результатом законодавчої діяльності» [79].

Еволюцію правового регулювання результатів інтелектуальної діяльності розглядає в своїх працях А.П. Сергєєв, який відзначає, що в історії юридичної думки і законодавчій практиці погляди на правове

регулювання використання результатів творчості кілька разів зазнавали змін. Так, на початку XIX ст. права авторів картин, художніх творів, а також винахідників, власників фабричних малюнків і моделей легально ставилися до різновиду права власності. Однак, вже до кінця XIX - початку XX ст. більшістю вчених права на плоди творчої праці визначалися як права виняткові.

Потім в дореволюційний період від терміну «інтелектуальна власність» відмовилися з міркувань його неточності для відображення юридичної суті сукупності прав на результати творчості, а в радянський період виникла додаткова критика з приводу буржуазно експлуаторської спрямованості даного поняття [85,с.90].

Таку зміну поглядів можна пояснити тим, що в середині XIX століття право власності відносилось до категорії абсолютних, нічим не обмежених прав, в той час як право власності на результати інтелектуальної діяльності вже тоді мало ряд обмежень за складом об'єктів, виду правовласників, часу і території дії права.

Для цілей дослідження, особливе значення має поняття «Промислової власності», яке розглядається як складова частина категорії «інтелектуальна власність». Активна участь України в різних міжнародних організаціях і, перш за все, в Паризькій конвенції про охорону промислової власності, в Стокгольмській конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності та інших аналогічних міжнародних угодах і організаціях, а також співробітництво з закордонними країнами в області охорони і використання творів науки, літератури і мистецтва, виклакало протиріччя між абсолютним характером права власності на матеріальні об'єкти і обмеженим правом інтелектуальної власності на нематеріальні результати інтелектуальної діяльності, що стало основною причиною розробки та запровадження поняття «виняткового права», що представляє собою обмежене за складом об'єктів, виду правовласників, часу і території дії право власності на результати інтелектуальної праці.

Згідно з пунктами (2), (3) і (4) ст. 1 Паризької конвенції [74], промислову власність складають права на такі об'єкти охорони: патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і вказівки походження або найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції. При цьому промислова власність розуміється в найширшому значенні і розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю, а й на сферу сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості, продукти природного походження (вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худобу, копалини, мінеральні води, пиво, квіти, борошно). У свою чергу до патентів на винаходи належать різні види промислових патентів, визнаних національним законодавством країн - учасниць Паризької конвенції, як, наприклад, патенти, що ввозяться, патенти на вдосконалення, додаткові патенти і свідоцтва й таке інше.

Теорія промислової власності або, так звана, пропріетарна теорія, базується на природно-правовому понятті власності, згідно з якою будь-яка праця людини створює власність, в тому числі, і власність на винаходи та інші нематеріальні об'єкти.

Аналізуючи систему прав на об'єкти інтелектуальної власності, зазначимо, що суб'єктивні права на різного роду результати інтелектуальної діяльності, яким надається правова охорона, відрізняються своєю винятковістю і належать до категорії абсолютних прав, куди, крім виняткових прав, входять право власності та інші речові права щодо матеріальних об'єктів.

Різниця між характером абсолютних прав на матеріальні об'єкти і характером виняткових прав може бути зведена до наступного:

- виняткові права діють у часі, тобто володіють ознакою терміновості;
- виняткові права діють, як правило, тільки в межах території держави, в якій вони представлені, правомірно придбані або використовуються;

- зміст виняткових прав характеризується відсутністю речових прав володіння, користування і розпорядження [80,с.134].

На нашу думку, форма правової охорони результатів інтелектуальної діяльності не збігається з формою охорони об'єктів речового світу.

Як аргументи можна навести тезу про те, що регулювання відносин, пов'язаних з іншими об'єктами промислової власності, названими в Паризькій конвенції, реалізуються нормами ЦКУ, ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» і т.д. Інакше кажучи, вітчизняне законодавство визнає існування правового поняття промислова власність в правовій системі держави.

Для цілей комерційного обороту найбільший інтерес представляє виключне право на використання або право правовласника самому використовувати результати інтелектуальної діяльності і забороняти їх використання третіми особами без згоди правовласника.

Таким чином, з огляду на дану конструкцію виняткового права, патентним законодавством встановлено, що це право означає:

- а) можливість використання винаходу на свій розсуд;
- б) можливість заборони використання винаходу третіми особами, крім випадків, коли таке використання не є порушенням прав патентовласника.

Виходячи з даних положень, приходимо до закономірного висновку про те, що воля власника патенту щодо належного йому охоронного документу (патенту) виражається у володінні, користуванні та розпорядженні ним, а сам власник патенту є власником патенту, але не власником винаходу (корисної моделі, промислового зразка) як об'єкту інтелектуальної власності. Тому, якщо розглядати патент як різновид майна, як самостійний об'єкт цивільно-правових відносин, то власник патенту є власником особливого товару, яким він може користуватися і розпоряджатися. У той же час, патент, охороняючи ідею, міститься в технічному рішенні, є тим інструментом, за допомогою якого результат втілення ідеї переноситься в сферу економічних, комерційних відносин, на ринок товарів [66,с.89]. Таким чином,

інтелектуальна власність охоплює всі існуючі об'єкти виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності, засоби індивідуалізації товарів та їх виробників, охорона і використання яких є предметом регулювання вітчизняного цивільного права. За своєю суттю це галузь виробництва, охорони зазначених об'єктів, а також передачі і використання виключних прав на них.

1.2. Еволюція і поняття категорії інтелектуальна власність

Розглядаючи ретроспективний аналіз трансформації економічних відносин з приводу використання результатів інтелектуальної діяльності (РІД), необхідно відзначити, що система охорони об'єктів інтелектуальної власності створювалася з огляду на її пряму економічну доцільність. Перш за все, до середини ХІХ століття у багатьох промислово розвинених країнах відзначався бурхливий ріст підприємницької активності, який, наприклад, Д. Норт [67] пов'язує виключно з розвитком системи інтелектуальної власності. На його думку, найважливіше значення економічної революції, яка сталася в середині ХІХ ст. полягало в зміні співвідношення між теоретичним і прикладним науками. Це, в свою чергу, забезпечило «еластичність кривої пропозиції», бо виробництво нових знань збільшувало продуктивність при постійних, а не зростаючих середніх витратах.

Розвиток прав на інтелектуальну власність, на думку Д. Норта, поставило як складні питання про вимірювання якості ідей, так і важкі проблеми компромісу між плюсами підвищення приватної норми віддачі на нововведення і мінусами монопольних обмежень виробництва внаслідок надання виняткових прав на певний час.

Безсумнівно, що Д.Норт бачив рішення багатьох проблем саме в комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності за допомогою формування і розвитку ринкових інститутів інтелектуальної власності. Так,

якщо в період, що передував промисловому перевороту, для підприємців було вигідніше самим використовувати свої винаходи і продавати вироблену з їх використанням продукцію на ринку, то вже на рубежі XVIII-XIX століть власники нових розробок все частіше воліли продавати підприємцям свої винаходи, укладаючи з ними ліцензійні угоди, які забезпечували власникам гарантію збереження монополії на їх власність.

На міжнародному рівні феномен інтелектуальної власності був легалізований в 1883р. в Паризькій конвенції з охорони промислової власності, що виявилася першою міжнародною угодою в галузі інтелектуальної власності і що ознаменувала початок процесу її інтернаціоналізації. Згодом з'явився цілий ряд інших міжнародних угод, що утворили міжнародну систему інтелектуальної власності, включаючи Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ).

Традиційне визначення інтелектуальної власності (ІВ) полягає в її призначенні для цілей створення можливостей експропріювати ренту, отриману при використанні результату інтелектуальної діяльності. В економічній теорії існує не менше, ніж в теорії права точок зору щодо визначення змістовних характеристик ІВ як економічного явища.

Так, Ф. Хайєк, Р.Познер, М.Болдрін, Д.Левайн, С.Кінсел розглядають захист ІВ як формування якогось дефіциту. Інакше кажучи, використання результату інтелектуальної діяльності одним суб'єктом знижує можливості інших витягувати з цього прибуток, що в результаті впливає на рівень ціни на даний об'єкт ІВ.

Як об'єкт економічних відносин РІД характеризуються такими специфічними рисами:

- нематеріальний характер і форма первісного виникнення суспільного блага;
- матеріалізація як умова прояву властивостей об'єкта громадських відносин;
- нескінченна відтворюваність (поновлюваність) в процесі споживання;

- неохильність фізичного зносу в процесі суспільного споживання.

Як відомо, основу суспільного інституту ІВ становить система економічних інтересів, які формують інститути економічних і правових відносин. При цьому визначальний характер складають відносини власності, що представляють собою суспільні відносини з приводу присвоєння економічних благ. Це пов'язано з тим, що необхідною умовою економічної діяльності є закріплення факторів виробництва і продуктів праці за певним, відокремленим господарюючим суб'єктом.

Тому, будучи об'єктом інституту економічних відносин, РІД, перш за все, є об'єктом відносин власності. При цьому, що важливо, виникає об'єктивна необхідність формування для нематеріальних благ таких виробничих відносин, економічний зміст яких за своїми характеристиками максимально тотожні з відносинами власності на матеріальні об'єкти. Більш того, нематеріальна природа РІД надає істотний вплив на характер даних відносин, зачіпаючи при цьому як їх зміст, так і, відповідно, форму. У зв'язку з цим в системі виробничих відносин виділяються відносини інтелектуальної власності як виробничі відносини з приводу РІД, за своєю економічною суттю схожі з традиційними відносинами власності [92,с.124].

У контексті проведеного нами дослідження дуже важливо відобразити інституційну природу системи відносин з приводу РІД, що носить принципово важливий характер в рамках процесів комерціалізації продуктів інтелектуальної діяльності в системі ринкових відносин. Так, інститут економічних відносин відображає зміст виду суспільних відносин між людьми з приводу використання тих чи інших благ. Ці відносини регламентуються набором цілком певних норм і правил поведінки, що відбивають як можливості, так і наміри окремих суб'єктів цих відносин.

Інакше кажучи, в процесі здійснення економічних відносин формуються економічні інститути як форми їх прояву, під якими розуміється сукупність створених людьми правил і норм, покликаних забезпечувати певні

обмеження для економічних агентів, а також відповідні механізми захисту і контролю за їх дотриманням [65,с.120].

Таким чином, важливо відзначити, що нематеріальна природа РІД є основоположною умовою, що включає специфіку його використання в якості об'єкта економічних відносин, зокрема відносин власності. Дана обставина пов'язана з тим, що РІД в вигляді винаходів, корисних моделей, ноу-хау, товарних знаків тощо не можуть на відміну від матеріальних об'єктів бути захищені від використання третіми особами. Більш того, інструменти тиражування практично забезпечують необмежене їх поширення.

Інакше кажучи, ознака володіння яким-небудь РІД не гарантує його власнику повної монополії на його використання і не захищає його від несанкціонованих дій інших господарюючих суб'єктів з метою його використання для отримання доходу. Саме ця умова і є причиною формування і інституційного закріплення спеціального режиму охорони економічних інтересів власників РІД в формі гарантованого державою права інтелектуальної власності.

В силу економічної доцільності та нематеріальної природи, результати інтелектуальної діяльності виступають об'єктом економічних відносин, переважно, у формі об'єкта інтелектуальної власності. Цією обставиною і зумовлено те, що на поверхні суспільного життя, на думку авторів, в реальній економіці РІД проявляються саме як об'єкт інтелектуальної власності (ОІВ). Ці два поняття, як нам представляється, неправомірно ототожнюються, так як РІД відображає економічний зміст і результат впливу ринкових (товарних) відносин з приводу споживчої вартості даного суспільного блага. В свою чергу, поняття ОІВ, швидше, відображає відносини правового характеру, як форма або вид відносин всередині інституту інтелектуальної власності. Ці дві критеріальні особливості досліджуваного об'єкта існують в діалектичній єдності, що проявляється в постійній їх взаємодії і взаємозумовленості, які не можна розділяти, а й ототожнювати також неправомірно. При цьому дана діалектична єдність економічного змісту та інституційної форми відносин

інтелектуальної власності постійно впливає на характер відносин як на рівні економічного базису, так і на рівні ідеологічної (правової) надбудови.

В даному випадку можна погодитися з думкою ряду авторів [80], що інтелектуальна власність представляє собою систему, елементами якої є інститут інтелектуальної власності і економічні відносини інтелектуальної власності, а їх тісний взаємозв'язок, обумовлений прагненням до найбільш оптимальної реалізації економічних інтересів (прагненням до максимізації прибутку), становить цілісне утворення, яке надає економічному агенту певні переваги і забезпечує отримання додаткового прибутку.

В даному випадку цілком обґрунтовано можна стверджувати, що підходити до аналізу і реалізації відносин інтелектуальної власності необхідно комплексно, з точки зору, як економічного змісту, так і інституційної форми даних відносин. Причому форма і зміст повинні розглядатися в їх тісній взаємодії і взаємозумовленості.

В силу історично сформованих умов, а також специфіки відносин інтелектуальної власності теоретичні інституційні основи правових відносин виявилися значно більш розвиненими в порівнянні з економічною складовою відносин інтелектуальної власності. Віддаючи данину тісному взаємозв'язку і взаємозумовленості економічної та правової складової категорії інтелектуальної власності, зупинимося докладніше на економічних аспектах використання та обігу РІД в умовах сучасних ринкових відносин.

У відповідності з економічною теорією однією з умов включення якогось блага в систему товарних відносин є його відокремлення, відділення від інших, аналогічних йому благ з метою закріплення за певним суб'єктом. Якщо для матеріальних товарів та послуг дана умова є цілком природньою в силу відомих причин їх матеріальності, то для нематеріальних благ, як уже зазначалося вище, реалізація даної умови істотно ускладнено у зв'язку з об'єктивно властивою

їм здатністю необмеженого тиражування і, відповідно, одночасного доступу необмеженого кола економічних суб'єктів.

Внаслідок чого, стає принципово важливим спосіб відокремлення РІД, який дозволяє провести їх класифікацію з метою теоретичного пізнання специфіки даного процесу.

У теорії і практиці економічних відносин способи відокремлення РІД диференціюються в рамках загального інституту інтелектуальної власності за відповідними функціональними субститутами, які формують відповідну ієрархію взаємин між собою. Дану ієрархію в системі інститутів інтелектуальної власності можна представити у вигляді сукупності організованих інститутів права, об'єктами яких є РІД. У міжнародній практиці традиційно основними субститутами системи інтелектуальної власності вважаються:

- промислова інтелектуальна власність;
- авторське право;
- суміжні права.

До об'єктів інституту засобів індивідуалізації учасників господарського обороту і виробленої ними продукції відносяться товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і найменування місць походження товарів.

Як було вже зазначено, економічна теорія розглядає майнові відносини в рамках категорії інтелектуальної власності виключно щодо результатів інтелектуальної діяльності та їх використання в будь-якій формі і будь-яким способом. В свою чергу суб'єктами цих відносин виступають фізичні і юридичні особи, їх групи і об'єднання, а також держава в особі як регулюючих (інститутів) органів влади, так і державних господарюючих структур.

З іншого боку, перераховані учасники в залежності від ставлення до РІД підрозділяються на творців РІД, власників РІД, економічних агентів, інституцій, які безпосередньо використовують ці РІД, а також

присутніх на ринку інтелектуальної власності зацікавлених третіх осіб у використанні цих РІД. Якщо перші троє учасників економічних відносин мають доступ до РІД, то треті особи доступу до них не мають в силу наявності прав винятковості щодо даних об'єктів правового регулювання.

Однак правові відносини в даному випадку превалюють над їх економічною складовою, так як зміст майнових відносин інтелектуальної власності відрізняється від відносин власності на матеріальні об'єкти за складом включених в них вольових актів власника в силу наявності правової субстанції, пов'язаної з фактором володіння РІД. Включення цієї субстанції до складу прав інтелектуальної власності залежить від способу відокремлення РІД як об'єкта суспільних відносин, вираженого в наявності інституційного режиму, за допомогою якого забезпечується монопольне право на використання РІД.

Важливо підкреслити, що на відміну від характеристики акту володіння для матеріальних об'єктів, де констатація власності нероздільна від субстанції володіння, для нематеріальних об'єктів найчастіше акт володіння не є критерієм наявності відносин власності. Так наприклад, власник художнього твору як видавець не має майнових прав на його утримання. Інакше кажучи, РІД використовуються в процесі комерційного обороту в формі обміну інформацією, вкладеної в даному РІД, і використання її для впливу, як на матеріальні об'єкти, так і на створення нових видів і форм РІД. Наведені обставини, пов'язані з особливостями комерційного використання РІД, обумовлюють і специфічні форми їх майнового відокремлення, що включають патентне право, авторське право, суміжні права, засоби індивідуалізації (виключні права), комерційна таємниця.

Можна зробити висновок, що основна відмінність РІД як економічної категорії полягає в можливості застосування по відношенню до нього, переважно, режимів використання та розпорядження, на відміну від застосування режиму володіння власністю на об'єкти матеріального характеру.

1.3. Джерела і структура правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною інтелектуальної власності

Будь-яка власність має потребу в охороні. Інтелектуальна власність не є виключенням.

Сьогодні законодавство України в сфері інтелектуальної власності відповідає міжнародним нормам і стандартам, зокрема, вимогам Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яке є одним з найважливіших угод Світової організації торгівлі (далі - СОТ), а також більшості норм законодавства Європейського Союзу. Якщо говорити про місце законодавства в сфері інтелектуальної власності в системі законодавства України, то воно являє собою цілісну, досить складну систему правових норм, що містяться не тільки в спеціальних законах з питань інтелектуальної власності, а й в інших законодавчих актах, зокрема в Конституції України, цивільному, Господарському, Кримінальному, Митному кодексах України, Кодексі України про адміністративні правопорушення.

ПВ прийнято розглядати як підгалузю цивільного права, оскільки відносини в сфері охорони і використання об'єктів інтелектуальної власності входять в предмет цивільно-правового регулювання відповідно правове регулювання відносин з приводу інтелектуальної власності засноване на рівності, автономії волі і майновій самостійності їх учасників.

Метод ПВ в цілому збігається з методом цивільного права. Способи правового регулювання в ПВ наступні:

- 1) наділення суб'єкта виключним правом на використання об'єкта, випадки вільного використання об'єктів ІВ;
- 2) заборона (заборона утримуватися від використання об'єкта без дозволу правовласника);
- 3) зобов'язування (реалізується в відносних правовідносинах, а також в публічних правовотностях - сплата платежів за підтримання чинності патентів) [65,с.67].

Засоби забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності передбачені і Кримінальним кодексом України. З метою підвищення ефективності застосування норм статей, що стосуються відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, в Кримінальній кодексу України вже кілька разів вносилися зміни. Причиною внесення змін є те, що на практиці застосувати кримінальне законодавство було практично неможливо насамперед через неузгодженість різних законодавчих актів.

Митний кодекс України також містить розділ, що стосується контролю за переміщенням товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності. За заявою власника прав інтелектуальної власності, що має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права, які охороняються Україною, Государствен-ва митна служба включає товар в реєстр, щоб вжити заходів щодо запобігання переміщення через митний кордон таких товарів. Якщо заяви не було і товар не включений до реєстру Державної митної служби, то контроль за переміщенням товару не здійснюється. Тому проектом Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України» передбачено удосконалення норм Митного кодексу України, що стосуються контролю за переміщенням товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності. Перш за все передбачається замінити реєстр товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, Митним реєстром об'єктів права інтелектуальної власності. Крім того, законопроект передбачено надати право митним органам призупиняти оформлення товару за власною ініціативою в разі

переміщення через митний кордон України товару, щодо якого є достатні підстави вважати, що під час його переміщення може бути порушено права інтелектуальної власності. Передбачається, що призупинення оформлення товару буде здійснюватися виключно за умови наявності відомостей про власника прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Слід сказати, що така норма передбачена Угодою ТРІПС.

Важливою умовою успішного застосування законодавства в сфері інтелектуальної власності є узгодженість його норм, що містяться в різних законодавчих актах. Тому не можна обійти увагою також і Господарський кодекс України, в який також включені положення, що стосуються інтелектуальної власності, що містяться, зокрема, в окремій главі 16, присвяченій питанням використання в господарській діяльності об'єктів права інтелектуальної власності. Якщо говорити про інтелектуальну власність, то слід визнати, що Господарський кодекс України в більшій своїй частині регулювання тих послуг, що вже врегульовано Цивільним кодексом України. При цьому, деякі положення Господарського кодексу України не узгоджуються з відповідними положеннями Цивільного кодексу України, що регулюють ті самі відносини. Крім того, редакція норм як за формою, так і за змістом у багатьох випадках юридично некоректно викладена. Зокрема, це стосується норм Господарського кодексу України з охорони прав на торговельні марки та комерційні найменування (статті 157 і 159).

На сьогодні спеціальні закони з питань інтелектуальної власності не узгоджені з вимогами Цивільного кодексу України. Це створює певні труднощі в їх застосуванні для заявників, власників прав інтелектуальної власності, а також суддів. Тому приведення спеціальних законів з питань інтелектуальної власності у відповідність до Цивільного кодексу України дозволить уникнути ситуації, коли нормативні акти однакової сили (кодекси і закони) містять різні норми щодо одних і тих же об'єктів регулювання.

Окремо слід сказати про права авторів службових винаходів, тобто винаходів, створених у зв'язку з виконанням трудового договору. Цивільний

кодекс України вніс революційні зміни в питання власності на створені службові винаходи. Відповідно до Цивільного кодексу України майнові права інтелектуальної власності на винахід, створений в зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, у якого він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Тобто визнається, що створене в зв'язку з виконанням трудового договору винахід є результатом діяльності його творця і юридичної або фізичної особи, у якого працює винахідник. Особисті немайнові права належать працівникові, який створив винахід. Звичайно ні про яке винагороду винахіднику тут не може бути й мови. Всупереч благородної мети розробників Цивільного кодексу України ця норма не працює. Винахідники часто залишаються співвласниками патенту, але не отримують ніякої вигоди. Роботодавець активно винахід використовує, але нічого не платить винахіднику, так як виплата винагороди законом не передбачена. Тому в законопроекті пропонується в Цивільному кодексі України перейти до старої норми, відповідно до якої власником патенту ставав би роботодавець, а винахідник мав би право на винагороду. Крім того, так робиться і в інших країнах, зокрема в країнах Європейського Союзу.

Що стосується Закону України «Про авторське право і суміжні права», то зміни, запропоновані до цього закону, не тільки впливають з актів законодавства Європейського Союзу, але і є необхідною умовою ефективного застосування норм закону при їх практичній реалізації. Зокрема, виникла гостра необхідність удосконалення діяльності організацій колективного управління, оскільки наявність ефективної системи колективного управління є невід'ємною частиною системи правової охорони інтелектуальної власності в державі. В Україні, як і в усьому світі, відповідно до чинного законодавства створюються добровільні об'єднання суб'єктів авторського права і суміжних прав у вигляді організацій колективного управління правами цих суб'єктів. Ці організації стоять на обліку в Держдепартаменті. Законопроектом передбачено внесення змін до порядку

діяльності організацій колективного управління, правил їх реєстрації державним органом. Відповідно до законопроекту зареєстрованого може бути тільки одна організація для управління правами однієї категорії суб'єктів авторського права і суміжних прав та певними способами використання цих прав. Наприклад, може бути зареєстрована тільки одна організація колективного управління з управління майновими правами на: літературні, драматичні і музичні твори; на твори образотворчого мистецтва; на аудіовізуальні твори; на фонограми і т.д. Така система підвищить ефективність управління правами авторів і суб'єктів суміжних прав та буде способство-вать боротьбі з піратством.

Важливо, що законопроект усуває недоліки термінології в чинному Законі. З метою недопущення неоднозначного тлумачення термінів, їх визначення приводяться у відповідність з актами законодавства ЄС: зокрема, це стосується термінів «виробник фонограми», «виробник відеограми», «відтворення», «ретрансляція», «комп'ютерна програма» і т. П. також вводяться нові тер-міни та їх визначення, такі як «надання в тимчасове користування», «передача в ефір», «передача по кабелю» і т. п.

Слід сказати, що законопроект застосовує нові підходи до врегулювання відносин у сфері авторського права на комп'ютерні програми та бази даних, до застосування права слідування, а також вводить нові терміни охорони деяких об'єктів авторського права, таких як критична публікація, фотографічний твір.

1.4. Система прав на об'єкти інтелектуальної власності

Аналіз сучасної юридичної літератури дозволяє припустити, що існуюча система прав на різного роду результати інтелектуальної діяльності, які в силу тих чи інших обставин (значимості для виробництва,

комерції, задоволення духовних потреб суспільства) підлягають охороні, базується на виняткових правах.

В основі даного теоретичного підходу лежить, перш за все, та обставина, що специфіка результатів інтелектуальної діяльності, що представляють собою нематеріальні об'єкти, обумовлена відмінностями між характером абсолютних прав на матеріальний об'єкт і характером виняткових прав на об'єкт ідеальний. Виняткові права є «територіальними», тобто діють, як правило, тільки в межах держави, де вони придбані або використовуються. При цьому виняткові права носять «тимчасовий» характер, тобто володіють ознакою терміновості, що виражається в прямих приписах законодавства [16,с.104].

Принципово важливо в контексті проведеного дослідження є той факт, що зміст виняткових прав характеризується відсутністю речових прав володіння, користування і розпорядження. Так, якщо категорії володіння і користування є правомочними складовими більшості вітчизняних дослідників виняткових прав, то категорія розпорядження є «каменем спотикання» між прихильниками і противниками, так званої, пропрієтарної теорії інтелектуальної власності.

Проблема правомірності застосування категорії розпорядження для результатів інтелектуальної діяльності і є основною проблемою при побудові системи прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Більше того, мова йде не про якісь конкретні речі застосування категорії розпорядження, а про принциповий її статус в системі прав інтелектуальної власності.

Спільнота вчених-юристів розділилася на дві протилежні сторони, що активно відстоюють свою позицію в даному питанні. Безумовно, нам важко досить аргументовано спростувати ту чи іншу точку зору, проте доцільно вдатися до спроб усвідомлення як раціональних, з нашої точки зору, так і необґрунтованих аргументів, що підтверджують, або

спростовують ту чи іншу точку зору. При цьому ми цілком підтверджуємо свою глибоку повагу до позиції кожної зі сторін.

Так, наприклад, прихильники негативного (неокласичного) підходу до класичної моделі, до яких можна віднести таких відомих вчених-правознавців як В.І. Жуков, І.А. Зенін, В.А. Дозорців, А.Б. Венгеров, Е.А. Суханов, А.П. Сергєєв, виходять з того, що права на результати інтелектуальної діяльності не можуть бути досить повно і всебічно ідентифіковані за допомогою категорій володіння, користування і розпорядження, що становлять зміст речового права власності. Прямо протилежну точку зору відстоюють Л.Б. Гальперін, Л.А. Михайлова, В.Ф. Попондопуло, що використовують категорії «речової» концепції інтелектуальної власності і визначають зміст системи прав на об'єкти інтелектуальної власності за допомогою використання права володіння, користування і розпорядження. Як відзначають Л.Б. Гальперін та Л.А. Михайлова «... власнику інтелектуального продукту належать права володіння, користування і розпорядження » [91, с.67]. Аналогічної точки зору дотримується і В.А. Рассудовський, стверджуючи, що «права власників нововведення набувають особливої ознаки, що виражається в тому, що крім традиційної тріади прав, власник інтелектуального об'єкта наділяється правом авторства, передбаченого в законодавстві про авторське та патентне право. Отже, термін «власність» цілком прийнятний і до результатів інтелектуальної діяльності ».

Так, Ю.В.Аранович роблячи спробу критики позиції групи авторів, котрі намагаються відстояти зміст системи прав на об'єкти інтелектуальної власності за допомогою використання прав володіння, користування і розпорядження, зазначає, що важко погодитися з твердженням авторів про те, що «суб'єкт здійснює присвоєння згаданих нематеріальних об'єктів своєю владою і в своїх інтересах; сприяння третіх осіб при цьому не потрібно. відповідно він здійснює володіння, користування, розпорядження. Тому прийнятний термін власність»[16,с.56].

В даному випадку, на думку Ю.В.Арановича, в наявності механічне перенесення змісту економічних відносин власності, як стану привласнення матеріальних благ, на утримання відносин, що виникають з приводу благ нематеріальних. Однак, видається можливим зробити спробу опонування точки зору, яка стверджує, що, якщо розглядати в якості нематеріального об'єкта ідею, то її автор не потребує ще додаткового «присвоєння». На нашу думку, автор ідеї повинен ще довести, що це його ідея, а без інструментів «присвоєння» йому це зробити досить складно.

Необхідно погодитися з думкою прихильників «неокласичного» підходу, що економічні відносини власності ще не породжують конкретних правомочностей володіння, користування і розпорядження, які складають зміст суб'єктивного права власності. Межі і зміст останнього визначені законом, визнаються і охороняються державою. При цьому цивільному праву добре відомі випадки, коли в наявності було присутні все три правомірності, однак і це не давало їх власникові права власності. Так, наприклад, в разі передачі матеріального носія інтелектуальної діяльності третій особі, автор залишається з результатом інтелектуальної діяльності, але без його носія. В даному випадку автор вже не є власником. Продовжуючи полеміку щодо предмета та системи прав на об'єкти інтелектуальної власності, наведемо визначення виключного права, яке дає С.В. Петровський [76]. У його трактуванні «виняткове право (інтелектуальна власність) - це комплекс майнових прав на використання результату творчості в будь-якій формі і будь-яким способом».

Однак, як зазначає О.В. Новосельцев, пропоноване С.В. Петровським визначення узагальненого поняття «виключне право (інтелектуальна власність)» не дозволяє в повній мірі вирішити головні питання, які стосуються співвідношення понять «виняткове право» і «інтелектуальна власність», оскільки ознака «винятковості» прав на результати інтелектуальної діяльності швидше розкриває загальну правову особливість, характер майнових прав на використання різнорідних по своїй природі і

правовому регулюванню результатів інтелектуальної діяльності щодо прав інших учасників цивільного обороту. При цьому в даному визначенні нічого не сказано про особисті немайнові права, які завжди виникають у авторів творчих творів в силу права авторства.

В даному випадку також необхідно погодитися з думкою прихильників «Неокласичного» підходу, стверджують, що «володіючи науковим звітом або лабораторним макетом, не можна фізично володіти ідеєю, що міститься в даному звіті або винаходом, використовуваним в конструкції макета. Володіти можна тільки матеріальними формами, які опираються на ідеї і в яких вона об'єктивізована, та й то не всіма відразу, бо конкретна форма висловлює лише частину загальної творчої чи технічної проблеми, яку здатна вирішити вдала ідея» [79].

Винятковий характер прав на різні результати інтелектуальної діяльності є тією загальною правовою ознакою, яка і дозволяє об'єднати різні за своєю природою і правовому регулюванню об'єкти авторського права, об'єкти промислової власності, об'єкти комерційної таємниці і прирівняні до них засоби індивідуалізації в числі об'єктів інтелектуальної власності.

Важливим аргументом, який досить доречний для обґрунтування пріоритету за позицією «неокласиків», є наявність, так званого, ефекту «тиражування», властивого результатами інтелектуальної діяльності, в результаті чого ознака винятковості відразу ж втрачає всі свої переваги, а автор фактично прирівнюється до власників розтиражованого контенту.

В даному контексті примітна точка зору Шишки Р., який пропонує розрізняти об'єкти права інтелектуальної власності і об'єкти речового права, в яких вони втілюються, матеріалізуються. Така відмінність, на думку автора, має принципове значення, дозволяючи повніше і глибше усвідомити суть інтелектуальної власності як правового та економічного феномена одночасно. Крім того, зазначене розходження дає можливість виділити одну з найважливіших ознак ОІВ - здатність поширюватися у відриві від свого

матеріального носія [98, с.178]. Необхідно констатувати, що ця якість об'єктів інтелектуальної власності знаходить відображення і в законодавстві.

Так, як приклад, можна навести той факт, що авторське право на програми для ЕОМ і баз даних не пов'язано з правом власності на їх матеріальний носій. Як відомо, будь-яка передача прав на матеріальний носій не тягне за собою передачі яких-небудь прав на програми для ЕОМ і бази даних. З'ясування розглянутої ознаки дуже важливо для правильної побудови системи прав на об'єкти інтелектуальної власності. В даному випадку особливого значення набуває правовий режим використання об'єктів права інтелектуальної власності, що належать до різних за формою вираження результатів творчої праці.

В. Чеботарьов [94] пропонує класифікувати теорії про природу прав на результати інтелектуальної діяльності на підставі ознаки публічно-правового або приватно-правового підходу до комплексу прав на результати творчості.

Поняття «розпорядження» в теорії права традиційно припускають можливість визначення юридичної долі майна шляхом зміни його приналежності, стану або призначення (у формі відчуження по договору, передачі у спадок, знищення і т.д.). Категорія «Розпорядження» в даному випадку передбачає, в тому числі, передачу майнових прав або прав на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Прихильники теорії виключних прав на результати інтелектуальної діяльності стикаються з проблемою поєднання виняткових прав і права авторства. Звідси робляться висновки про якусь «Подвійність» правовідносин, що складаються з приводу результатів інтелектуальної діяльності. Таким чином, з точки зору пропріє тарної теорії, зміст права інтелектуальної власності являє собою своєрідне поєднання прав власника і особистих прав.

Безумовно, найбільш виправданою формою доказу правоти прихильників або супротивників «речової» концепції права інтелектуальної власності є законодавче та практичне їх застосування.

Найбільш співзвучним нашому уявленню про систему прав на об'єкти інтелектуальної власності є положення, що приводиться О.В.Новосельцевим, котрий вважає, що виключне право, переважно, регулює динаміку правовідносин і направлено на обмеження дій третіх осіб щодо використання об'єктів виключного права і виключення третіх осіб з числа учасників цивільного обороту результатів інтелектуальної діяльності, захищених винятковим правом. В цьому і полягає, на думку автора, основна причина принципової неможливості розкриття всього обсягу необхідних для забезпечення цивільного обороту прав власника на результати інтелектуальної діяльності тільки через поняття «виключне право». Цим обумовлюється практична необхідність поширення речового права, включаючи право власності, на нематеріальні результати інтелектуальної діяльності шляхом прирівнювання результатів інтелектуальної діяльності по їх правовому статусу до об'єктів речового права і права власності.

Таким чином, для забезпечення можливості ефективного регулювання однорідних майнових відносин цивільного обороту результатів інтелектуальної діяльності необхідно одночасне використання і інструментарію інституту «виняткового права» (динаміка правовідносин) і інституту «права інтелектуальної власності» (статика правовідносин). У зв'язку з цим, як справедливо робить висновок автор, дані поняття доцільно об'єднати і ввести в закон і юридичну практику узагальнене поняття «виключне право інтелектуальної власності» [66,с.15].

Саме таким чином, як справедливо зазначає О.В. Новосельцев, в правовому відношенні, і проявляється діалектична (двоїста, внутрішньо суперечлива) правова природа права інтелектуальної власності, заснована на єдності та протилежності реальних (матеріальних) та ідеальних (нематеріальних) субстанцій результатів інтелектуальної діяльності, оскільки в цивільному обороті одночасно беруть участь і матеріальні носії результатів інтелектуальної діяльності і майнові права на

використання нематеріальних, ідеальних за своєю природою, результатів інтелектуальної власності.

Таким чином, є підстави стверджувати, що юридичним змістом поняття «право інтелектуальної власності» є виняткове за своїм характером, тобто обмежене законом і закріплене законом тільки за правовласником право власності на нематеріальні результати інтелектуальної діяльності, тому і правомірно, введення в цивілістиці узагальненого поняття «виключне право інтелектуальної власності».

У контексті проведеного дослідження необхідно відобразити і іншу сторону системи прав на об'єкти інтелектуальної власності, яка виділяє дві групи прав, що становлять зміст права інтелектуальної власності: особисті і майнові. Ці права в певній мірі взаємопов'язані і навіть не завжди можуть бути чітко розмежовані. Однак такий поділ став загальноприйнятим.

Першу групу прав в літературі ідентифікують як «особисті немайнові» або моральні права. Цілком природно, що результати інтелектуальної діяльності як втілення ідей і задумів їх творців вимагають особливої охорони. Крім права на винагороду, людям творчої праці повинен бути гарантований захист від спотворення їх ідей, неправомірного використання та привласнення результатів їхньої праці.

Особисті права виникають в силу самого факту створення об'єкта інтелектуальної власності і не вимагають дотримання будь-яких формальностей для їх визнання і здійснення. За захистом цих прав їх володарі можуть звернутися в суд (загальний, арбітражний або третейський). Вони мають право вимагати визнання своїх прав, відновлення становища, існуючого до порушення права, і припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, відшкодування завданих збитків, а також прийняття інших, передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом їх прав. Наприклад, випуск під своїм ім'ям об'єктів чужого авторського права або незаконне відтворення, або поширення таких об'єктів тягне за собою кримінальну відповідальність.

Головна особливість цього виду в системі прав полягає в моральному і матеріальному стимулюванні творців нових об'єктів інтелектуальної власності. Однак у зв'язку з недосяжним характером ці права досить важко піддаються правовому регулюванню, а посягання на них є досить поширеними і вимагають складної доказової процедури, в результаті чого правопорушники часто залишаються безкарними.

До другої групи прав належать майнові права як виняткові права автора ОІВ здійснювати і (або) дозволяти використання свого твору різними способами, які реалізуються ним особисто або іншими суб'єктами на підставі договору з автором. При цьому право використання ОІВ може бути пов'язано чи ні з матеріальними носіями об'єкта. Однак, способи, якими автор або його правонаступник використовує конкретний об'єкт інтелектуальної власності, слід вважати самостійними правами щодо використання об'єкта.

Використання ОІВ іншими особами допускається не інакше, як за згодою автора і з виплатою винагороди, за винятком випадків, передбачених законом.

Особливим об'єктом права в системі прав на об'єкти інтелектуальної власності є найменування місця походження товару, що має свою специфіку та особливості правової охорони. Обсяг правової охорони, який надається найменуванням місця походження на підставі реєстрації, в різних країнах не однаковий. Так, в державах, що беруть участь в Лісабонській угоді про охорону найменувань місць походження і їх міжнародної реєстрації зацікавлена сторона після відповідної процедури в Міжнародному бюро ВОІВ отримує виключне право на використання найменування. При цьому дане право надається всім особам, які здійснюють господарську діяльність у даному географічному районі або місцевості.

В системі прав на об'єкти інтелектуальної власності існує ще ряд результатів інтелектуальної діяльності, до числа яких можна віднести службу і комерційну таємницю, а також секретні винаходи, раціоналізаторські пропозиції і ноу-хау. У контексті цілей проведеного

дослідження, поява категорії виняткових прав нас цікавить, перш за все, з точки зору захисту економічних інтересів, які дотримуються за допомогою наданої за законом можливості вчинення певних дій по поширенню продуктів інтелектуальної діяльності і усунення всіх третіх осіб від їх використання та наслідування автору, що є ознакою виключного права. Однак, щоб використовувати результат або наслідувати в його досягненні, потрібно знати предмет того, що використовується або підлягає наслідуванню. Якщо предмет, в даному випадку результат інтелектуальної діяльності не відомий третім особам, то немає необхідності і встановлювати монопольне право на його використання, бо всілякі домагання виключені незнанням третіх осіб про знання автора. У цьому випадку застосовується інший підхід, інший метод охорони, альтернативний виключного права і полягає в закритті інформації про об'єкт. Якщо розглядати інформацію як міру зменшення невизначеності знання про об'єкт, то відсутність інформації у третіх осіб можна назвати мірою їх незнання про об'єкт, свого роду ентропією - категорією, яка є в теорії інформації як поняття протилежного поняттю кількість інформації [88,с.146].

В системі прав і їх охорони, поширюваної на більшість об'єктів інтелектуальної власності, до виключних прав відносяться:

- права, що впливають з патентів на винаходи;
- права, що впливають з патентів на промислові зразки;
- права, що впливають з патентів на селекційні досягнення;
- права, що впливають із свідчень на корисні моделі;
- права, що впливають із свідчень на товарні знаки;
- права на які належать правовласнику об'єкти авторського і суміжних прав, програми для ЕОМ і бази даних;
- права на які належать правовласнику топології інтегральних мікросхем;
- права, що виникають на підставі реєстрації фірмових найменувань або комерційних позначень.

Таким чином, завершуючи огляд точок зору і позицій у юридичній літературі про сутність, економічний зміст, еволюцію та сучасну систему прав на об'єкти інтелектуальної власності, необхідно відзначити наступне.

Категорія «інтелектуальна власність» є узагальнене і умовне найменування сукупності прав, що визначають юридичні можливості їх власників, з контролю над тим чи іншим результатом інтелектуальної діяльності, а також по його комерційне використання. Поняття інтелектуальної власності не зводиться до сукупності виняткових прав на різні результати інтелектуальної діяльності. Виняткові права належить розглядати як частину правових засобів, що використовуються законодавцем при конструюванні юридичної сутності категорії «інтелектуальна власність» і які є похідними від сутності об'єкта, що підлягає охороні, а також від тих економічних і соціальних умов, в яких оптимальний його господарський (комерційний) обіг.

Висновки до розділу 1

Завершуючи теоретичний аналіз правових аспектів категорії інтелектуальної власності як об'єкта дослідження можна зробити наступні висновки.

Першим і найбільш важливим висновком є те, що виняткові права повинні в обов'язковому порядку входити в загальну систему цивільного права і ні в якому разі їх не можна розглядати окремо від загального цивільно-правового регулювання. При цьому загальні положення про зобов'язання повинні поширюються на всі види цивільно-правових договорів, включаючи ліцензійні договори про передачу прав на результати інтелектуальної діяльності. Більш того, хотілося б підтримати позицію ряду

авторів, щодо закріплення в Цивільному кодексі норм, що містять загальні положення, які відносяться до всіх видів виняткових прав, що стане важливим кроком на шляху створення ефективного правового регулювання виняткових прав, в тому числі і на результати інтелектуальної діяльності. Це дозволить, як нам представляється, розділити правові норми, що стосуються інтелектуальної власності, на дві самостійні групи норм правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності та норм правового регулювання договірних зобов'язань з винятковими правами.

Таким чином, проведений аналіз економічного змісту категорії інтелектуальної власності свідчить, що економічна природа РІД і матеріальних об'єктів має певні відмінності, які реалізуються у формі економічного інституту інтелектуальної власності, а об'єкти інтелектуальної власності в процесі комерційного обороту реалізуються в формі результатів інтелектуальної діяльності, яким притаманні специфічні змістовні характеристики і види правового регулювання та захисту.

Не менш важливе значення для реалізації процесів комерціалізації результатів інтелектуальної власності мають і проблеми оцінки їх ринкової вартості, визначення якої нерозривно пов'язане з процесом їх комерційного обороту.

Форма правової охорони результатів інтелектуальної діяльності не збігається з формою охорони об'єктів речової власності. Це пояснюється специфікою результатів інтелектуальної діяльності, що представляють собою нематеріальні об'єкти, що, в свою чергу, передбачає різницю між змістом права власності на матеріальний об'єкт і змістом прав на об'єкт ідеальний. Зміст прав на об'єкти інтелектуальної власності характеризується відсутністю речових прав володіння, користування і розпорядження.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ І ХАРАКТЕРИСТИКА КОМЕРЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Поняття і загальна характеристика правового режиму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності

Комерціалізація інтелектуальної власності є комплексним економіко-правовим явищем, що сформувалося на стику економіки, права та зумовило поєднання в його змісті економічних, правових механізмів.

В юридичній науці комерціалізацію прав на результати інтелектуальної діяльності розглядають як основний елемент інноваційної економіки та комплексне явище, соціально-економічну передумову якого становить сприйняття цих прав як товару, потреба інших в якому дає можливість право володільцю отримувати прибуток внаслідок їх введення в оборот [20,с.175].

З юридичної точки зору комерціалізацію інтелектуальної власності (прав на результати інтелектуальної діяльності) можна розглядати як систему правовідносин щодо забезпечення умов сприйняття цих прав як товару та отримання правоволодільцями прибутку від його використання іншими особами (користувачами результатів інтелектуальної діяльності).

Соціально-економічну передумову комерціалізації прав на результати інтелектуальної діяльності становить комплекс позаправових соціальних відносин (переважно економічних) у зв'язку із сприйняттям відповідних прав

інтелектуальної власності як товару, оплатне використання якого третіми особами передбачає отримання прибутку правоволодільцями.

У зв'язку з цим юридичне розуміння комерціалізації прав на результати інтелектуальної діяльності повинне враховувати, максимально адекватно відображати істотні умови сприйняття споживачем цих прав як товару та отримання правоволодільцями прибутку від його використання іншими особами.

Питання сприйняття певного блага як товару, в тому числі й інтелектуальної власності, значною мірою є сферою економіки, що зумовлює переважно економічну складову механізмів комерціалізації інтелектуальної власності.

У зв'язку з цим в економічній науці комерціалізація прав на результати інтелектуальної власності досліджується здебільшого з точки зору економічної теорії, оминаючи правові засади реалізації цього процесу, а також його складові.

Переважно економічне розуміння знайшло відображення в нормативно визначеному понятті комерціалізації інтелектуальної власності як організації руху інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку (п.1 Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених у результаті науково-технічної діяльності, затверджених наказом Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13 вересня 2010 р.) [25].

Однак феномен комерціалізації повинен ґрунтуватися на ідеї залучення інтелектуальної власності до майнового обороту за допомогою комплексу засобів регулювання комерціалізації як економіко-правової конструкції.

У цьому зв'язку заслуговує на увагу обґрунтоване І. Ф. Ковальновою поняття комерціалізації прав на об'єкти промислової власності як економіко-правової категорії, що становить сукупність засобів правового, фінансово-економічного, технічного, організаційно-управлінського характеру тощо, пов'язаних із забезпеченням та організацією дій комерційної спрямованості в

сфері здійснення прав на об'єкти промислової власності шляхом використання об'єктів промислової власності та передачі прав на ці об'єкти в процесі господарювання [58,с.122].

З огляду на це виникає потреба в аналізі та визначенні основних елементів комерціалізації інтелектуальної власності як комплексного економіко-правового поняття.

З економічної точки зору комерціалізація інтелектуальної власності розглядається як одна з двох основних форм реалізації інтелектуальної власності в ринковій економіці, під якою слід розуміти процес залучення результатів інтелектуальної діяльності в господарський обіг шляхом продажу виключних майнових прав інтелектуальної власності на договірній основі [56,с.322].

Слід звернути увагу, що у праві інтелектуальної власності загальноприйнятим вважається підхід непропріетарної теорії, яка в силу особливого нематеріального характеру інтелектуальної власності не допускає використання класичних підходів теорії права власності, як-то тріади повноважень, до об'єктів права інтелектуальної власності.

У зв'язку з чим у законодавчих актах, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, не застосовуються такі поняття як «власник інтелектуальної власності», «купівля» та «продаж». Так, Цивільний кодекс України, зокрема у ст. 1107, передбачає такий вид договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності як договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, який за своїм економічним змістом є договором купівлі-продажу майнових прав інтелектуальної власності.

Комерціалізація ОІВ - це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці в ринковий товар (додаток В).

Основними способами комерціалізації ОПІВ є:

- Використання ОПІВ у власному виробництві;

- Внесення прав на ОПВ до статутного капіталу підприємства;
- Передача (продаж) прав на ОПВ [60].

Для практичного здійснення зазначених шляхів комерціалізації необхідно також знати, як розраховується вартість прав на ОІВ і як поставити їх на бухгалтерський облік підприємства.

Комерціалізація пов'язана з розв'язанням таких завдань:

- формалізація результатів дослідження;
- оцінювання сили об'єкта ІВ та його комерційного потенціалу;
- пошук партнерів для впровадження об'єкта ІВ;
- проведення ліцензування і укладання ліцензійних угод;
- отримання потрібної інформації та документації.

Практика судів України у спорах про права інтелектуальної власності поки що не має великого обсягу, всього до 500 справ на рік, тобто менше половини відсотка від загальної кількості справ. При цьому у справах про незаконне використання музики практика ця досить одноманітна: суди першої ж інстанції виносять рішення на користь потерпілих правовласників і стягують компенсацію з недбалих користувачів.

Показники судової практики «Організації колективного управління авторськими і суміжними правами» (ОКУАСП) доволі красномовні. Так, за період з липня 2013 рік по жовтень 2016 року в інтересах правовласників подано близько 80 позовів; суми позовів коливалися від 11470 грн. до 207060 грн., в середньому складаючи 20000 грн. Справи розглядаються досить довго, іноді проходять всі судові інстанції; тим не менш, у справах, закінчених провадженням, судами України ухвалено стягнути з порушників на користь правовласників понад 1 млн. грн. компенсації.

2.2. Загальна характеристика використання об'єктів інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності

Визначальним елементом комерціалізації інтелектуальної власності є об'єкт такої комерціалізації прав на результати інтелектуальної діяльності.

Об'єкт комерціалізації інтелектуальної власності становлять виключні майнові права інтелектуальної власності щодо ОІВ(наприклад, право на використання торговельної марки) в межах строку, на території та у сферах, визначених законом та/або охоронним документом, який видано уповноваженим державним органом.

У цьому зв'язку в юридичній літературі слушно зазначається, що об'єктом комерціалізації, тобто товаром, не можуть бути самі результати, хоча саме в їх використанні, виникає потреба у виробника. Результати інтелектуальної діяльності по суті являють собою інформацію, доступ до якої в більшості випадків відкритий, кожен має можливість володіти нею (але не у речово-правовому смислі) [63,с.49].

Товарний зміст має право використання результатів інтелектуальної діяльності, яке визнається майновим правом і може бути об'єктом угод, у тому числі оплатних, які становлять правову основу комерціалізації цих прав, використання результатів інтелектуальної діяльності в інноваційному процесі [60]. Тому в ст. 427 ЦК України передбачено загальне правило, згідно з яким майнові права на інтелектуальну власність можуть бути передані іншій особі.

ОІВ, які є охоронними результатами інтелектуальної діяльності, мають й свої особливості, серед яких:

1. Всі ОІВ– результати (або прояви) діяльності розуму – це прями або опосередковані прояви людського таланту у галузі науки, техніки, літератури та мистецтва.

2. На відміну від об'єктів речових прав інтелектуальні продукти мають нематеріальний, безтілесний характер.

3. Незважаючи на нематеріальний характер, результати ІВ мають вартісні оцінки, як і інші продукти людської праці.

4. ОПІВ мають змогу використовувати необмежене коло осіб.

5. Між ОПІВ існує системний зв'язок, адже нові розробки створюються на основі вже набутих розробок, що є матеріальним вираженням науково-технічних здібностей та набутого досвіду попередніх вчених.

6. ОПІВ мають подвійну природу – економічну та юридичну.

7. ОПІВ набувають сенсу лише у випадку їх комерціалізації.

Статті 420, 421 Цивільного кодексу України [5] визначають суб'єкти та об'єкти інтелектуальної власності. Так, до ОПІВ (додаток Д), зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Суб'єктами права ІВ є: творець (творці) ОПІВ (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права ІВ.

Слід відзначити, що зазначаючи ОІВ, чинне законодавство не містить чітких критерії класифікації ОІВ, проте існує дуже багато різноманітних підходів до їх класифікації, які, на нашу думку, можливо умовно розділити на дві групи:

1. Класифікація ОІВ за характером, що ґрунтується на врахуванні найбільш суттєвих ознак ОІВ, специфіки їх захисту, особливостей реалізації майнових та немайнових прав на ОІВ;

2. Класифікація ОІВ за різноманітними другорядними ознаками, які не розкривають сутність та характер ОІВ, але водночас дають змогу розділити ОІВ на групи відповідно до конкретних завдань дослідження.

Розглянемо підходи, які належать до другої групи.

В залежності від сфери інтелектуальної діяльності, яка зумовила створення ОІВ та їх функціонального призначення, вони можуть бути поділені на: результати технічної, мистецької, наукової діяльності або засоби індивідуалізації.

Залежно від необхідності реєстрації для набуття прав ІВ можна виділити об'єкти, для яких не передбачено можливість реєстрації, об'єкти, для яких реєстрація має факультативний характер, об'єкти, для яких реєстрація носить обов'язковий характер.

Залежно від ступеня правової захищеності об'єкти інтелектуальної власності можна розділити на захищені і незахищені.

В залежності від використання у господарському обороті слід виокремити продуктивні або активні об'єкти, які комерціалізуються та приносять дохід, а також непродуктивні або пасивні об'єкти, які з тих чи інших причин не комерціалізуються та не приносять дохід.

Відповідно підходів, що належать до першої групи, думки науковців розходяться. П.П. Крайнев [58] підрозділяє об'єкти інтелектуальної власності на: об'єкти промислової власності, об'єкти авторського і суміжних прав, комерційні таємниці, захист від недобросовісної конкуренції.

Водночас О.С. Анікін серед об'єктів інтелектуальної власності виокремлює: абсолютні блага, які безпосередньо задовольняють споживчі або виробничі потреби і приносять прямий дохід від комерціалізації; відносні блага, які опосередковано задовольняють споживчі або виробничі потреби і приносять непрямий дохід від комерціалізації (наприклад, засоби індивідуалізації) [18,с.78].

Я.С. Кисельова [50] поділяє ОІВ на об'єкти промислової власності (до яких відносить і засоби індивідуалізації), об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав, тоді як А.П. Сергєєв [85] виділяє об'єкти авторського права, об'єкти патентного права, інші об'єкти інтелектуальної власності.

В.В. Семеніхін поділяє об'єкти інтелектуальної власності на: результати творчої діяльності, що охороняються патентним правом, засоби індивідуалізації та результати творчої діяльності, що охороняються.

В.Д. Базилевич [17] серед об'єктів інтелектуальної власності виокремлює: об'єкти авторського та суміжного права, об'єкти промислової власності, права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів, послуг, права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

На нашу думку, найбільш вдалою та більш повною є класифікація В.Д. Базилевича, адже засоби індивідуалізації, об'єкти промислової власності, об'єкти авторського та суміжних прав та права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності володіють важливими родовими ознаками.

Таким чином, маємо чотири інститути ОПВ:

1) авторське право і суміжні права (літературні, наукові, художні твори; виконання фонограми, відеограми; передачі (програми) організацій теле-, радіомовлення; комп'ютерні програми; бази даних);

2) право промислової власності (винаходи; промислові зразки; корисні моделі; раціоналізаторські пропозиції);

3) права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів (фірмові найменування; товарні знаки; знаки обслуговування; географічні зазначення);

4) права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності (селекційні досягнення (сорти рослин, породи тварин); компонування інтегральних мікросхем; комерційні таємниці, ноу-хау; захист від недобросовісної конкуренції).

Ці чотири інститути складають цілісну систему їх правової охорони та охоплює практично всі результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, продукції, робіт, послуг. В.І. Мухопад [65] важливо підкреслює, що в основі цієї системи має бути закладено єдиний системоутворюючий принцип, а саме право охорони різноманітних груп об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням особливостей, що входять в ці групи об'єктів охорони.

Необхідно зауважити, що в основі процесі розвитку права ІВ прослідковується тенденція до збільшення кількості ОПВ, так, вже нині обговорюються питання про можливості віднесення до об'єктів інтелектуальної власності ще й доменних імен та результатів генетичної інженерії. В умовах стрімкого розвитку освоєння нових технологій, збільшення кількості охоронних ОПВ актуалізуються питання, пов'язані із створенням, управлінням та використанням ОПВ, адже результати інтелектуальної діяльності здатні принести своєму власнику високий дохід, але розміри цього доходу залежать не лише від потенціалу ОПВ, але й від готовності розробника ефективно його використати. Проте нині значна частина розробок, що є результатами наукової та творчої діяльності, залишаються невикористаними.

Головним здобутком ІВ є саме результати наукової та творчої діяльності, що набувають сенсу лише в процесі комерціалізації, коли ОІВ впроваджуються в економічний обіг та починають приносити не лише прибуток, а й користь суспільству.

Законодавство України у сфері інтелектуальної власності не дає тлумачення терміну «комерціалізація», хоча ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» 40-IV [6] згадує термін «комерціалізація», проте у контексті іншого визначення: «Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг». Проблематика впровадження

результатів науково-технічної діяльності є актуальною в роботах багатьох науковців. Під комерціалізацією ІВ Г. Ступнікер [87,с.164] розуміє процес активної реалізації технологічного капіталу підприємства як складової його інтелектуального капіталу з метою підвищення прибутку і забезпечення зростання ринкової капіталізації підприємства. В. І. Мухопад [65,с.70] визначає комерціалізацію ІВ як підприємницьку діяльність, пов'язану з перетворенням результатів інтелектуальної діяльності та засобів індивідуалізації в прибуток з використанням різноманітних форм та засобів торгівлі. В.Д. Базилевич [17] під комерціалізацією ІВ розуміє процес залучення результатів інтелектуальної діяльності в господарський обіг шляхом продажу виключних майнових прав інтелектуальної власності на договірній основі.

Дискусійною є точка зору О. Прохорова [81,с.66], що вважає, що комерціалізація ІВ – це процес виділення коштів на створення об'єктів ІВ та поетапного контролю за їх витрачанням, включаючи оцінку і передачу завершених і освоєних у промислових умовах результатів інтелектуальної діяльності. На нашу думку, наведені трактування комерціалізації

ІВ дещо відрізняються, а для нашого дослідження необхідним є однозначне тлумачення терміну, відтак, під комерціалізацією ІВ пропонуємо розуміти процес впровадження результатів наукової, інтелектуальної та творчої діяльності у господарський обіг з метою отримання прибутку та/або забезпечення соціальної користі. Варто зазначити, що комерціалізувати можна не лише охоронні ОПІВ, а й неохоронні (наприклад, ноу-хау).

Проте головною ж метою комерціалізації залишається забезпечення фінансового ефекту–отримання прибутку, хоча в сучасних умовах актуалізується й забезпечення соціального ефекту.

З метою забезпечення безперервного руху капіталу, що є можливим завдяки процесу комерціалізації, необхідним постає виокремлення суб'єктів та об'єктів комерціалізації ІВ для формування подальшого дослідження.

М.В. Шингур [97] суб'єктом комерціалізації визначає юридичну чи фізичну особу, яка приймає рішення та бере на себе обов'язки щодо виконання комплексу організаційно-економічних заходів, спрямованих на отримання прибутку від ринкової реалізації наявного знання у певній сфері науки чи техніки. Водночас зазначає, що потенційним суб'єктом комерціалізації може вважатись кожний учасник інноваційного циклу, а також сторонні суб'єкти господарювання, які через наявність підприємницького хисту, інформаційної обізнаності та фінансових ресурсів прагнуть отримати надприбуток за рахунок нових науково-технічних розробок.

В.Д. Базилевич [17] вважає, що основними суб'єктами комерціалізації ІВ в сучасній ринковій економіці є: автори, творці інтелектуальних продуктів; трудові колективи, організації, діяльність яких пов'язана зі створенням та використанням ОІВ; органи державного управління національною інноваційною системою; інвестори, що фінансують створення та використання ОІВ; виробники та споживачі інтелектуальної продукції.

Зважаючи на те, що «суб'єкт» з лат. *subjectum* – те, що знаходиться в основі, суб'єктом комерціалізації ІВ, пропонуємо вважати учасника цивільних відносин, що безпосередньо займається впровадженням результатів наукової, інтелектуальної та творчої діяльності або закріпленими у вигляді прав на ОПІВ у господарський обіг з метою отримання прибутку та/або забезпечення соціальної корисності.

Суб'єкти комерціалізації інтелектуальної власності подано на рис.2.1.

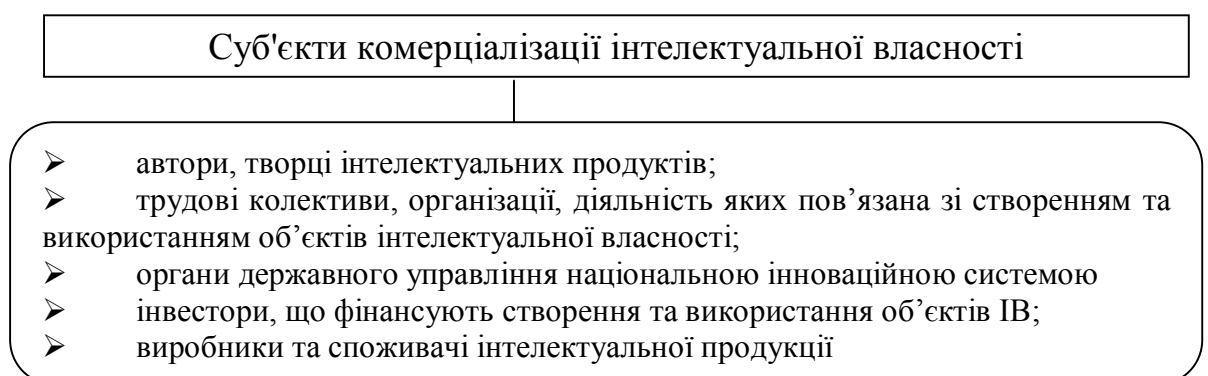

Рис. 2.1 – Види суб'єктів комерціалізації інтелектуальної власності

Щодо визначення об'єктів комерціалізації думки науковців різняться. Так, Р.С. Косцик у своїй праці [56] зазначає, що об'єктом комерціалізації є інноваційна продукція (винахід, корисна модель, промисловий зразок тощо). На нашу думку, в такому визначенні об'єкту комерціалізації науковець припустив одразу дві неточності, адже:

1. Інновація є наслідком взаємодії світу техніки та світу бізнесу, що ілюструє відома шумпетерівська тріада. Якщо нове відбувається лише у світі техніки внаслідок інтелектуальної діяльності винахідника, воно залишається винаходом, коли винахід втілює у виробництво і виводить на ринок підприємець-новатор (світ техніки вступає у взаємодію зі світом бізнесу), суспільство отримує інновацію.

Відтак, інноваційна продукція як втілення інновації – це вже комерціалізовані результати наукової діяльності, тому вона не може бути об'єктом комерціалізації.

2. Винаходи, корисні моделі та промислові зразки стануть інноваційною продукцією лише при умові їх комерціалізації, коли новація вийде на ринок.

На думку М.В. Шингура [97], об'єктом комерціалізації є результати завершеної однієї чи декількох стадій інноваційного циклу. В залежності від готовності до промислового впровадження об'єкти комерціалізації мають форму відкриття, теоретичної розробки, винаходу, ноу-хау, новинки, нововведення.

На нашу думку, об'єктом комерціалізації можна визначити патентоспроможну ідею або вже готовий ОІВ, відтак, можна виділити два головних джерела об'єктів комерціалізації ІВ.

I. Виявлення об'єкту комерціалізації серед існуючих ОПІВ.

II. Створення об'єкту комерціалізації [60].

Якщо в першому випадку об'єкт комерціалізації ІВ не було знайдено або не були задоволені деякі умови (наприклад не було отримано згоди автора), то об'єкт комерціалізації ІВ можна створити шляхом проведення

послідовного або паралельного проходження етапів інноваційного процесу (фундаментальні дослідження; прикладні дослідження; експериментальні розробки).

При вдалому проведенні всіх цих етапів будемо мати об'єкт комерціалізації ІВ. В процесі комерціалізації відбуваються взаємовідносини між суб'єктами комерціалізації ІВ.

Процес комерціалізації ІВ здатен задовольнити інтереси одразу всіх суб'єктів комерціалізації: автора (творця); розробника; промислові та торговельні підприємства; інвестора; споживача. Автор винаходу (його творець), окрім доходу від ІВ (залежить від форми комерціалізації), отримує ще й моральне задоволення від свого виробу, а споживачі, в свою чергу, отримують інновацію, що спрямована на покращення життя.

В таблиці 2.1. подано інтереси та ризики суб'єктів комерціалізації.

Таблиця 2.1

Інтереси та ризики суб'єктів комерціалізації

Суб'єкт комерціалізації ІВ	Діяльність	Ризик	Мінімізація ризику	Інтерес
Автор (творець)	Створення ОПВ	Втрата часу та недоотримання доходу	Нерозголошення ідеї стороннім особам до отримання охоронного документу	Отримання доходу з ІВ
Інвестор	Надання фінансових ресурсів на інноваційний проект	Втрата фінансових ресурсів	Страховання та грамотний прорахунок ризиків	Отримання дивідендів
Інжинірингові компанії або НДІ, або підприємства оборонно-промислового комплексу	Розробка промислового зразка	-	-	Можливість заробити та отримати новий досвід
Промислове підприємство	Виробництво необхідної партії товару	-	-	Отримання доходу

Прод.табл.2.1				
Торговельне підприємство	Продаж нового інноваційного товару кінцевим споживачам	Невизначеність щодо успіху товару на ринку	1. Проведення маркетингових досліджень конкретного інноваційного товару 2. Правильно сплановані фінансові потоки 3. Продумана система просування інноваційного товару	Отримання доходу
Споживач	Купівля інноваційного товару	Ризик за ті ж самі фінансові ресурси знизити існуючу корисність споживання		Отримання задоволення від споживання інновації

Як видно з таблиці, в процесі комерціалізації важливо забезпечити баланс інтересів: з одного боку, необхідно надати тимчасові виключні права раціоналізаторам, щоб у них була змога окупити свої капіталовкладення, а з іншої сторони необхідно надати нові знання в розпорядження майбутніх раціоналізаторів. Водночас актуалізується й охорона на ІВ, адже недостатня охорона ІВ в процесі комерціалізації не лише створює невпевненість та невизначеність у правових та економічних взаємовідносинах, тим самим стримуючи інвестиції та інноваційну активність, а й є головним захистом інноватора у жорсткому конкурентному середовищі.

Захист прав інтелектуальної власності передбачає отримання відповідних охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності та певні дії відносно правопорушників [94,с.33].

За методом забезпечення законодавчої охорони об'єкти комерціалізації можна поділити на такі види: майнові права на об'єкти авторського права, суміжних прав, майнові права на об'єкти права промислової власності, майнові права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту.

Вважається, що комерціалізація шляхом використання ОІВ в власному виробництві є найбільш вигідною з точки зору прибутку. Оскільки весь прибуток від продажу інноваційного продукту, отриманий за допомогою ОІВ, залишається у правовласника ОІВ.

2.3. Особливості набуття та передавання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності

Об'єкти інтелектуальної власності можна вносити в статутний капітал замість майна, грошей і інших матеріальних цінностей, для чого необхідна лише добра воля всіх засновників.

Схематично форми комерціалізації прав на ОІВ представлені на рис. 2.2.

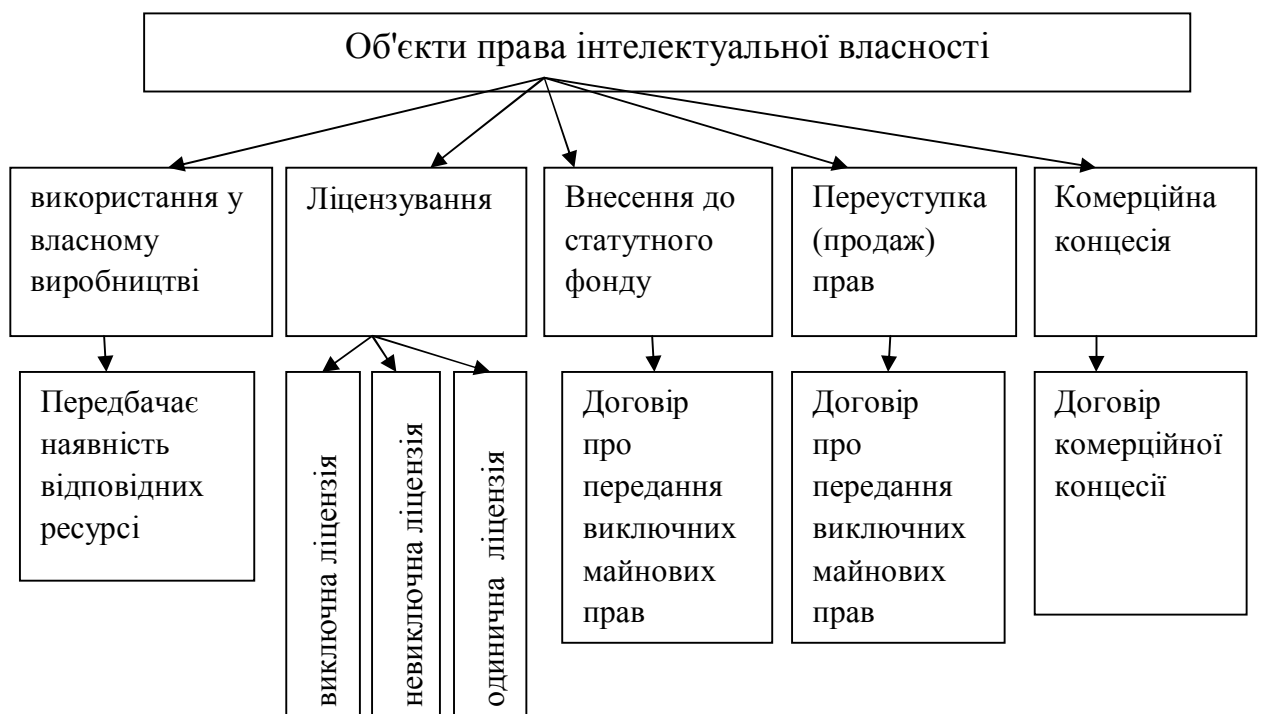

Рис.2.2 – Основні форми комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності

Внеском до статутного капіталу, крім коштів, цінних паперів і різних матеріальних цінностей можуть виступати також майнові права інтелектуальної власності. Це передбачено, зокрема, ч. 3 ст. 424 ЦКУ [5] та ч. 1 ст. 86 ГКУ[2].

Грошова оцінка вкладу учасника відбувається за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці.

Отже, для визначення вартості (грошової оцінки) майнових прав ОІВ, що буде вноситися в статутний капітал, потрібно звернутися до незалежної експертної оцінки, як це передбачено Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

Також варто враховувати, що ч. 3 ст. 424 ЦКУ передбачає, що майнові права ІВ можуть бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи «відповідно до закону». У свою чергу, відповідно до ст. 1107 ЦКУ, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відбувається на підставі конкретних договорів, які обов'язково укладаються в письмовій формі.

Отже, в разі внесення майнових прав ІВ до статутного капіталу господарського товариства останній стає власником прав на відповідний об'єкт тільки на підставі укладеного договору про передачу (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт.

До того ж слід зазначити, що при ухваленні рішення про внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства необхідно враховувати особливість правової охорони відповідного об'єкта.

Терміни дії майнових прав на певні ОІВ порівняно незначні, а тому варто віддавати перевагу майновим правам на знаки для товарів і послуг, об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав та винаходи, термін дії майнових прав яких значно довший.

Отже, з огляду на специфіку правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, до внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства в першу чергу необхідно ретельно перевірити:

- Хто є власником прав на відповідний ОІВ;

- Чи права третіх осіб щодо відповідного об'єкта, підтвержені договором застави, ліцензійним договором тощо;
- Можливість використання ОІВ господарським товариством, до статутного капіталу якого вносяться майнові права на такий об'єкт;
- Термін дії майнових прав на ОІВ.

Чинне законодавство України передбачає обмеження щодо формування статутного капіталу деяких видів господарських товариств за рахунок нематеріальних активів.

Так, ч. 2 ст. 6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зазначено, що при створенні фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (складеного) капіталу, статутний (складений) капітал повинен бути сплачений тільки в грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків [17,с.324].

До таких установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Використання ІВ в статутному капіталі дозволяє:

- Сформувати значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів і забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій, використовуючи ІВ як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;
- Амортизувати ІВ в статутному капіталі і замінити її реальними грошовими коштами, включаючи амортизаційні відрахування на собівартість продукції, тобто капіталізувати ІВ;
- Авторам і підприємствам-власникам ІВ – стати засновниками при організації дочірніх і самостійних фірм без відволікання грошових коштів.

Внесення прав на ОІВ до статутного капіталу замість «живих грошей» надає також:

- Право на отримання частки прибутку (дивідендів);
- Право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління:
- Право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації підприємства і т.п.[19,с.90]

Якщо правовласник не передбачає використовувати ОІВ в власному виробництві або починати новий бізнес, або створити спільне підприємство, він може передати повністю або частково права власності на ОІВ іншій фізичній або юридичній особі.

Майнові права на ОПВ є сукупністю права володіти, користуватися і розпоряджатися даним об'єктом.

Продаж прав у повному обсязі переважно проводиться через договір купівлі-продажу як договір обмінної угоди, за яким внаслідок передачі права власності на ОІВ (продажу охоронного документа – патенту або свідоцтва) власник як сторона, яка продає, втрачає всі майнові права на нього. Тобто, якщо проданий патент на винахід, то він перереєструється на ім'я нового правовласника і до нього переходять всі майнові права на цей об'єкт.

Але найчастіше передається лише право користування ОІВ. Власник прав на будь-який ОПВ (ліцензіар) може продати ліцензію (видати дозвіл на користування ОІВ) будь-якій особі (ліцензіату), якщо він не хоче або не в змозі використовувати відповідний об'єкт.

Продаючи ліцензію, мають на меті одержання прибутку, не втрачаючи капіталу на виробництво та освоєння ринку. Продаж ліцензії – це шлях впровадження технології на ринку без продажу товарної продукції. Доходами від продажу ліцензії юридичні та фізичні особи покривають свої витрати на наукові дослідження.

Придбання або продаж ліцензії є діловою угодою. Факт продажу або покупки ліцензії юридично оформляється ліцензійним договором, який відрізняється від інших договорів купівлі-продажу тим, що продається або купується нематеріальний об'єкт. Ліцензіат отримує право на використання ОІВ лише на обумовленій ліцензійним договором території та на певний термін [43,с.211].

Важливо враховувати, що основою будь-якого ліцензійного договору є право використання об'єкта права інтелектуальної власності в певній обмеженій сфері. Виділяють наступні види надання ліцензії як виняткова, одинична, невиключна.

Виняткова ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Безумовно, для ліцензіата найбільш привабливим є укладення ліцензійного договору з винятковими правами на використання об'єкта права інтелектуальної власності, що унеможлиблює конкуренцію з іншими особами, які будуть використовувати конкурентні переваги відповідного об'єкта. Однак для ліцензіара, як правовласника відповідного знака для товарів і послуг, більш перспективним може бути розвиток свого бізнесу шляхом надання невиключної ліцензії кільком особам, забезпечить

диверсифікацію каналів збуту відповідних товарів або послуг і збільшення доходів правовласника.

При цьому, якщо в ліцензійному договорі не визначено, який саме його вид укладений, вважається, що надано виключне право. Тому якщо сторони вважають за необхідне обумовити надання виключної ліцензії, це необхідно прямо вказати в ліцензійному договорі.

Досить важливою умовою ліцензійного договору, яку обов'язково необхідно детально визначати в договорі, є повноваження ліцензіата за висновком субліцензійного договору. Так, важливо визначити, чи має взагалі ліцензіат має право надавати субліцензії, яким чином розподіляються доходи від субліцензії, хто забезпечує захист прав субліцензіата і інші питання. Якщо ж аспекти надання субліцензії не будуть детально визначені у ліцензійному договорі, це може привести до тривалих судових спорів про правомірність надання субліцензії, отриманих від неї доходів тощо. Зокрема, Цивільним кодексом визначено, що відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором [5].

За ліцензійним договором завжди передбачено виплату певної грошової винагороди ліцензіару. В більшості випадків продаж ліцензії здійснюється за розрахунковою договірною ціною з орієнтиром на ціни внутрішнього та зовнішнього ринків.

Основними видами ліцензійних платежів є:

- роялті – вид платежів, який платить ліцензіат ліцензіару протягом усього терміну дії ліцензійного договору або як відсоток від суми прибутку, або суми обороту від випуску продукції; або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції;
- пашалний платіж – це виплата ліцензіарові певної зафіксованої в договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції;
- комбіновані платежі – найбільш поширені і передбачають виплату ліцензіарові ліцензіатом первинного встановленого платежу до

початку виробництва і збуту ліцензійної продукції. Таким чином, ліцензіар має можливість отримувати відрахування від реального доходу ліцензіата протягом усього терміну дії ліцензійного договору [47].

Власник патенту може отримати додатковий прибуток від використання свого ОІВ за рахунок платежів за договором франшизи (договір комерційної концесії). Правовласник дозволяє іншій особі використовувати права на промислові зразки, фірмові найменування, торговельні марки, технології, комерційну таємницю тощо.

Франшиза – право на франчайзинг, тобто створення комерційного підприємства, яке торгує продукцією свого «старшого» партнера.

Франчайзинг – змішана форма підприємництва, коли потужні корпорації (франчайзери) укладають угоди з невеликими фірмами (франчайзі) на право привілеї діяти від імені франчайзера.

Різниця договору франшизи від звичайного ліцензійного договору полягає в тому, що права передаються на пільговій, привілейованій основі. Так, користувач отримує вже готову технологію під відомою торговою маркою. Тому йому не потрібно відвойовувати місце на ринку, а його ризики зводяться до мінімуму. Договір франшизи повинен містити умову про те, що якість товару і послуг франчайза буде не нижче, а останній буде здійснювати контроль за використанням цієї угоди.

За договором лізингу передається різне технологічне обладнання, прилади і т.п., які виконані на рівні винаходів і захищені патентами. Тобто, разом з технологічним обладнанням передається право користуватися об'єктом ІВ.

Вибір такої форми комерціалізації як лізинг, дає змогу підприємцям відкривати і розширювати свій бізнес навіть при досить обмеженому стартовому капіталі, оперативно використовуючи в виробництві сучасні досягнення науково-технічного прогресу.

В даний час впроваджується практика надання банками інвестиційних кредитів, які забезпечуються заставою вартості майнових прав на об'єкти

інтелектуальної власності. Крім того, дуже часто винахідник не володіє іншим майном, яке можна було б використовувати як заставу для банку або приватного кредитора. Тому на сьогоднішній день залишається цікавим питання можливості застави майнових прав об'єктів інтелектуальної власності при отриманні кредиту.

Так, в ст. 4 Закону України «Про заставу» визначено, що предметом застави можуть бути майно та майнові права. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 424 ЦКУ майнові права ІВ можуть відповідно до закону бути предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Проте слід пам'ятати, що до регулювання правовідносин, що виникають при заставі майнових прав інтелектуальної власності застосовуються не тільки загальні норми заставного права, але і доволі специфічні норми, що регулюють порядок розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Наприклад, при передачі в заставу майнових права інтелектуальної власності на комерційне найменування слід пам'ятати, що відповідно до ч. 2 ст. 490 ЦКУ такі права передаються іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною.

Аналогічне обмеження передбачено для передачі права попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок (ч. 2 ст. 470 ЦКУ).

Окремо слід враховувати строк чинності майнових прав ІВ. Для прикладу, відповідно до ч. 1 ст. 496 ЦКУ майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку. Таким чином, строк дії застави таких об'єктів інтелектуальної власності обмежений строком чинності їх майнових прав.

Також слід зазначити, що банки дуже прискіпливо відносяться до питання видачі кредиту під заставу майнових прав інтелектуальної власності через існування багатьох ризиків, а саме:

- дострокового припинення або визнання недійсними майнових прав інтелектуальної власності на певний об'єкт, які не залежать від волі заставодавателя або заставодержателя;

- нестійка ліквідність майнових прав інтелектуальної власності. Якщо об'єкт інтелектуальної власності недостатньо комерціалізований та перестає приносити дохід, то навряд чи він може бути реалізований банком в якості застави - у разі неповернення кредиту його складно буде продати;

- відсутність в Україні дієвого механізму звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності та переказу виняткових прав з заставодавця на заставодержателя. З практики, якщо договором не передбачити позадоговірний порядок звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності, то придбати заставлені майнові права на об'єкт інтелектуальної власності у судовому порядку через недосконалість чинного законодавства край важко[56,с.324].

2.4. Правові форми комерційного використання окремих об'єктів інтелектуальної власності

Цивільний кодекс України визначає ліцензію як письмове повноваження ліцензіара, яке надає право ліцензіату на використання ОІВ в певній обмеженій сфері.

ЦКУ [5] формулює, що згідно з ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає іншій стороні (ліцензіату) дозвіл на право використання ОІВ(ліцензію) на визначених договором і законом умовах.

Даний нормативно-правовий акт не уточнює, про які саме об'єкти інтелектуальної власності йдеться. Якщо керуватися виключно цією нормою,

то виходить, що абсолютно всім об'єктам у сфері інтелектуального права слід укладати ліцензійний договір.

Однак ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [8] визначає, що використання твору будь-якою особою допускається виключно на підставі авторського договору. У контексті цієї норми авторський договір має схожу з ліцензійним договором суть, лише з тією різницею, що сторони не визначаються як ліцензіар і ліцензіат, а дозволу на використання твору не привласнюється назва «ліцензія».

Щоб не виникало непорозуміння, одразу відзначимо, що авторський договір на використання твору та ліцензійний договір є синонімічними поняттями. Найчастіше укладають саме ліцензійний договір, оскільки для багатьох об'єктів така форма передбачена на законодавчому рівні. Наприклад, існує інструкція про порядок видачі ліцензії для торговельної марки або ж для промислового зразка. Зрозуміло, що якщо для використання цих об'єктів законом встановлено видачу ліцензії, то й договір має бути ліцензійний [56,с.325].

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації або нотаріальному посвідченню, якщо інше не передбачено умовами договору або законом.

Так, ст. 1114 ЦКУ передбачає, що факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

На сьогодні найпоширенішою формою передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності серед вітчизняних підприємств є договірні відносини: про уступку виключних прав (договори про уступку патенту); про передачу виключних і невиключних прав (надання ліцензії) [28,с.78].

За інформацією Державної служби інтелектуальної власності України [72] у 2014 році було видано 13 772 патенти на винаходи та корисні моделі (додаток Е, Ж), що на 3,11 % більше, ніж у попередньому 2013 році Протягом

9 місяців 2016 року спостерігалось зростання активності в поданні заявок на корисні моделі (майже на 14 %), промислові зразки (майже на 17 %) та знаки для товарів і послуг за національною процедурою (більше ніж на 27 %). Кількість заявок на винаходи та знаки для товарів і послуг за міжнародною процедурою зменшилася (майже на 8 % та 30 % відповідно). За 9 місяців 2016 року прийнято 2 158 рішень про видачу патентів на винаходи, 57 – про відмову у видачі, за 1 048 заявками припинено діловодство. Завершено діловодство за 3 263 заявками на винаходи (проти 3 328 за 9 місяців 2015 року), у т.ч. за 2 937 – на стадії кваліфікаційної експертизи. За 9 місяців 2016 року прийнято 6 909 рішень про видачу патентів на корисні моделі, 43 – про відмову у видачі, за 259 заявками припинено діловодство. Завершено діловодство за 7 211 заявками на корисні моделі (проти 7 240 за 9 місяців 2015 року). Станом на 30.09.2016 очікували розгляду 3 085 заявок на корисні моделі.

Станом на 1.10.2016 усього до Державних реєстрів внесено 481 576 охоронних документів, з них:

- 117 501 патент на винаходи;
- 110 262 патенти на корисні моделі;
- 33 103 патенти на промислові зразки;
- 217 557 свідоцтв на знаки для товарів і послуг з урахуванням розділених реєстрацій;
- 13 свідоцтв на топографії ІМС;
- 3 111 кваліфікованих зазначень походження товарів;
- 29 свідоцтв на право використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів.

І.В. Жураковською здійснено порівняння договорів на передачу прав, видачу виключної, невиключної та одиначної ліцензії що наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика договорів на видачу ліцензій [38,с.102]

Показник	Передача права	Види ліцензій		
		Виключна	Невиключна	Одинична
Кількість ліцензіатів	Один	Один	Необмежена	Один
Права, що одержує ліцензіат	Усі права	Використовувати у власній діяльності та реалізовувати	Використовувати у власній діяльності та реалізовувати	Використовувати у власній діяльності та реалізовувати
Використання ліцензіаром об'єкта	Обмежено	Обмежено	Необмежено	Необмежено
Видача ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта	Обмежено	Обмежено	Необмежено	Обмежено

Розглянемо правову природу авторського договору та відокремимо його від інших цивільно-правових угод.

Авторський договір — це двостороння угода, на основі якої автор передає або зобов'язується передати набувачеві свої майнові права на використання твору у межах та на умовах, погоджених сторонами [92,с.56]. За своєю правовою природою цей договір охоплює суто авторські майнові правовідносини, зокрема врегульовує відносини з порядку передачі авторських прав на конкретний об'єкт авторського права (літературний твір, музичні твори, база даних, енциклопедії, сценарії тощо) та отримання винагороди автору.

Правова регламентація відносин при укладанні авторського договору здійснюється ЦКУ, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». Тлумачення питань щодо авторського права надано у

постанові Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав».

ЗУ «Про авторське право» у ст. 31–34 встановлює загальні засади авторського договору, зокрема: за авторським договором передаються лише майнові права, які існують на момент укладання договору; лише автор має право давати дозвіл на використання твору на підставі авторського договору; за авторським договором здійснюється передача виключного та невиключного права; визначено категорію договорів на право використання творів; авторський договір укладається у письмовій формі; можлива відповідальність за невиконання авторського договору [8].

У ст. 1107 ЦКУ визначено перелік видів договорів щодо розпорядження правами інтелектуальної власності, при цьому категорія «авторський договір» не застосовується. Зазначені базові засади вимагають окремого пояснення, тому розглянемо їх.

По-перше, підкреслимо, що на договори у сфері авторського права поширюються загальні принципи та правила цивільного законодавства (розділи I, II книги п'ятої ЦК). По-друге, до майнових прав автора, які складають предмет договору, відносяться: виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами (конкретизація цих прав у ст. 15 ЗУ «Про авторське право»). По-третє, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі договорів відповідно до ст. 1107 ЦКУ та окремих статей Закону «Про авторське право» [20,с.179].

Відповідно до ЗУ «Про авторське право», авторський договір укладається у письмовій формі. Виключення становлять договори на використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо) (ч. 1 ст. 33 ЗУ «Про авторське право»). Вказані договори можуть укладатися в усній формі [29,с.150].

Згідно із ЗУ «Про авторське право» можна визначити такі види договору[8]:

- договір про розподіл майнових прав на службовий твір (ст. 16);
- договір між співавторами твору (ст. 13);
- договір про передачу виключного (невиключного) права на використання об'єктів авторського права і суміжних прав (статті 32, 39–41);
- договір замовлення (ст. 33);
- договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (ст. 48);
- договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права і суміжних прав (статті 32, 48);
- договір про виплату відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах та відеограмах (ст. 42);
- договір про виплату винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань (ст. 43);
- інші договори у сфері авторського права і суміжних прав.

ЗУ «Про авторське право» є спеціалізованим нормативним актом щодо врегулювання авторських правовідносин. Адже в його нормах конкретизуються загальні норми цивільного законодавства. Тому можна рекомендувати під час розробки проекту авторського договору застосовувати вид договору, який визначено у ЗУ «Про авторське право». Звернімо увагу і на такий цікавий факт. Законодавства Великобританії та Нідерландів не містять систем авторських договорів. Закони про авторське право цих країн включають тільки положення про способи передачі прав на твори. При цьому практикою визнаються лише два різновиди договорів, пов'язаних з розпорядженням винятковими правами на твори: договір поступки виключних прав і ліцензійний договір. Договір замовлення не характерний

для зарубіжного законодавства [32,с.7]. Отже, якщо укладається або легалізується авторський договір з певним іноземним елементом, треба враховувати існуючі розбіжності у класифікації авторських договорів у різних країнах.

Під час укладання авторського договору необхідно обов'язково встановити правоздатність суб'єктів — сторін учасників договору. Ця вимога ґрунтується на тому, що законодавець чітко встановлює, що особою, яка передає майнові права на об'єкт авторського права, може бути: автор, спадкоємці або особа, яка має майнове право на твір, але не є автором. Фактично встановити, хто є дійсним автором об'єкта практично неможливо, оскільки діє презумпція авторства (ст. 11 ЗУ «Про авторське право»), яка передбачає, що за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору). Отже, тільки особа, яка визначила себе автором об'єкта авторського права, несе відповідальність за цю інформацію. Варто враховувати, що з боку автора під час укладання авторського договору може бути декілька осіб, якщо об'єкт авторського права створено у співавторстві. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено договором між співавторами. Особи, які надали автору технічну допомогу (друк, коректування тощо), не можуть визнаватися співавторами твору (п. 22 постанови ВСУ № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»). Відносини між співавторами визначаються договором, укладеним між ними. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно. Тому під час укладання

авторського договору щодо передачі майнових прав співавторами треба встановити наявність між ними договору або довіреності (які будуть додаватися до авторського договору).

Під час укладання авторського договору необхідно враховувати закріпленні законодавством істотні умови цього договору (п. 2 ст. 33 ЗУ «Про авторське право»). До цих умов слід віднести: предмет договору, строк дії договору, спосіб використання твору, розмір та порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін повинно бути досягнуто згоди. До інших умов, які доцільно включити в авторський договір, належать: визначення термінів, що використовуються в договорі, якщо вони мають свої особливості практичного застосування; територія, на яку поширюється передане право; передбачення відповідальності сторін договору; врегулювання спірних проблемних питань, пов'язаних із договірними відносинами; визначення тиражу виготовлення примірників твору (щодо видавничого договору); дії сторін у разі виникнення форс-мажорних обставин; інші необхідні умови, визначені на розсуд сторін договору. Стосовно умов авторського договору діє правило: умови договору, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними.

Розглянемо істотні умови авторського договору більш детально.

Предметом авторського договору є майнові права, які вже виникли на момент укладання договору. Усі майнові права на використання твору, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як передані суб'єктом авторського права, вважаються такими, що не передані, та зберігаються за ним.

Законодавцем визначено два різновиди передачі права:

– передача виключного права на використання твору (дозвіл та заборону на використання іншим особам) передбачає перехід прав тільки до

однієї особи. При цьому за особою, яка передає виключне право на використання твору, залишається право на використання цього твору лише в частині прав, що не передаються;

– передача невиключного права на використання твору передбачає перехід майнових прав іншій особі. При цьому за особою, яка передає невиключне право, зберігається право на використання твору і на передачу невиключного права на використання твору іншим особам. Права на використання твору, що передаються за авторським договором, вважаються невиключними, якщо у договорі не передбачено передачі виключних прав на використання твору.

У предметі договору доцільно вказувати і спосіб використання об'єкта авторського права. Це вказівка на такі дії: відтворення творів; публічне виконання та публічне сповіщення творів; публічну демонстрацію і публічний показ; переклади творів; переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору; імпорт примірників творів та інше [20,с.176].

Строк дії авторського договору повинен визначатися сторонами. Слід особливо уважно підходити до його визначення, якщо стороною договору є спадкоємці, права яких діють 70 років після смерті автора, отже, строк договору не може перевищувати цей термін.

У разі розробки розділу авторського договору щодо авторської винагороди варто враховувати, що винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав (роялті), або комбінованих платежів. Відповідно до ст. 1109 ЦКУ, коли в договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в договорі зазначається максимальний тираж твору. Мінімальні ставки винагороди встановлені у

постанові КМУ від 18.01.2003 № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав». Обов'язок зі сплати авторської винагороди виникає з моменту підписання авторського договору.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) як правова форма опосередковує інвестиційні відносини між франчайзером – інвестором і франчайзі – реципієнтом інвестицій, суттю яких є залучення в підприємницький оборот об'єктів інтелектуальної власності, у першу чергу засобів індивідуалізації франчайзера та його продукції, а саме фірмового найменування та/або торговельних марок, а також його ноу-хау (комерційної таємниці) у вигляді конкурентоздатної системи організації певного виду підприємницької діяльності.

Відповідно до ст. 1116 ЦКУ предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо), комерційного досвіду та ділової репутації. Договором комерційної концесії може бути передбачено використання предмета договору із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери цивільного обороту [5].

У договорі комерційної концесії необхідно детально описувати товари та послуги, які мають відповідати певному стандарту, обумовлювати всі елементи використання об'єктів права інтелектуальної власності. Крім того, у договорі визначаються умови передачі, продовження та завершення ділових відносин між правоволодільцем та користувачем. У договорі також слід визначати, у якій сфері діяльності і яким чином користувач може використовувати об'єкти інтелектуальної власності правоволодільця. Зазвичай у договорі йдеться не взагалі про будь-яку підприємницьку діяльність, а лише про конкретні її види. Можуть бути описані й конкретні форми використання таких об'єктів, у тому числі з виключенням певних із них зі сфери можливостей користувача. Визначення території використання

предмета договору може встановлюватися за географічним принципом, наприклад, територія Харківської області, або за принципом адміністративного поділу певної країни, наприклад, територія міста Львова. Крім того, договір комерційної концесії може укладатися взагалі без зазначення території використання предмета договору [22,с.73].

Суттєве значення мають сторони договору комерційної концесії. Законодавець називає їх «правоволоділець» та «користувач».

Правоволоділець - фізична або юридична особа, що є суб'єктом підприємницької діяльності, якій належать ті виключні права, використання яких вона дозволяє користувачу.

Користувач – це фізична або юридична особа, суб'єкт підприємницької діяльності, яка одержує можливість використовувати виключні права, надані правоволодільцем.

Взаємовідносини між сторонами договору ґрунтуються на основі договорів про спільну діяльність, що означає встановлення партнерських відносин із усіма наслідками, що випливають із цього, запровадження особливого режиму сприяння, рівень довіри, погоджене управління, особливий порядок розрахунків і розподілу результатів спільної діяльності[25].

Аналіз практики укладення цих договорів свідчить про те, що договір комерційної концесії (франчайзингу) може бути укладений як в усній формі (наприклад у США, Канаді), так і у письмовій (наприклад, у чинному законодавстві Росії існує норма, що зобов'язує сторони укладати договір комерційної концесії у письмовій формі), а законодавство деяких країн вимагає від сторін зареєструвати цю угоду у державному органі реєстрації або іншому органі. Згідно зі ст. 1118 ЦКУ для цього договору передбачена обов'язкова письмова форма та державна реєстрація органом, який здійснив державну реєстрацію правоволодільця. ЦКУ також передбачено реєстрацію внесених змін або доповнень до договору комерційної концесії та розірвання договору. Таким чином, протягом дії договору комерційної концесії він може

підлягати багаторазовій реєстрації. На нашу думку, запропоновані в ЦКУ зазначені формальні вимоги є досить обтяжливими і такими, що не відповідають міжнародним стандартам та реаліям практичної діяльності [97,с.204].

ЦКУ передбачає наступні обов'язки правоволодільця:

- зобов'язання передати користувачеві технічну та комерційну документацію, необхідні ліцензії і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також проінформувати користувача та його працівників з питань, пов'язаних із здійсненням цих прав;

- зобов'язання, якщо інше не встановлено договором комерційної концесії, здійснити державну реєстрацію договору (реєстрація здійснюється правоволодільцем тоді, коли його місцем знаходження є Україна. Якщо він знаходиться за межами України – реєстрацію здійснює сам користувач);

- надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників;

- контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії.

Статтею 1122 ЦКУ передбачені, також, особливі умови, які фактично є обмеженням прав правоволодільця, зокрема, обов'язок не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території.

Обов'язки користувача:

- використання торговельної марки та інших позначень правоволодільця визначеним у договорі способом;

- забезпечення відповідності якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної

концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем;

– дотримання інструкцій та вказівок правоволодільця, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правоволодільцем; щодо надання покупцям (замовникам) додаткових послуг, на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правоволодільця;

– інформування покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правоволодільця за договором комерційної концесії;

– нерозголошення секретів виробництва правоволодільця, іншої одержаної від нього конфіденційної інформації.

Крім цього, стаття 1122 ЦКУ передбачає певні обмеження для користувача, які теж є його юридичним обов'язком:

– не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору, щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав;

– не одержувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) правоволодільця;

– погоджувати з правоволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх внутрішнє і зовнішнє оформлення.

З наведених обов'язків сторін видно, що у користувача їх набагато більше ніж у правоволодільця. А значить, що у правоволодільця з'являється і більше прав.

Права правоволодільця:

– право надавати користування комплексом належних йому прав будь-якій особі, що займається підприємницькою діяльністю, з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг;

– право надавати іншим особам користування комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг (не порушуючи при цьому прав уже існуючого користувача);

– право контролювати діяльність користувача чи субкористувача. Під час дії договору правоволоділець, який заінтересований у якісному виконанні договору (роботи, послуги) контролює роботу користувача, чи субкористувача. Він має право виставляти претензії користувачеві, перевіряти його продукцію, перевіряти чи користується користувач торговою маркою, фірмовим найменуванням тощо;

– право передбачити у договорі заборону субконцесії, наприклад, мотивуючи це збереженням комерційної таємниці, побоюванням втрати ділової репутації чи іншими причинами, або взагалі не коментувати свою відмову. Необхідно звернути увагу на шкоду, яка може бути заподіяна правоволодільцю вторинними користувачами. У такому випадку користувач несе субсидіарну відповідальність за шкоду, якщо інше не передбачено договором комерційної концесії;

– право на відчуження своїх виключних прав на об'єкт інтелектуальної власності;

– право на зміну торговельної марки чи іншого позначення (ст. 1128 ЦКУ);

– право відмовитися від укладання договору комерційної концесії на новий строк, мотивуючи при цьому свою відмову;

– право вимоги щодо розірвання, зміни або припинення договору у передбачених законом випадках.

Права користувача:

– право користування комплексом належних правоволодільцю прав;

– право надавати іншим особам використання наданого йому комплексу виключних прав або частини цього комплексу на умовах субконцесії.

Статтею 1029 ЦКУ передбачена комерційна субконцесія тобто субфранчайзинг. У договорі комерційної концесії може бути визначено право користувача дозволяти іншим особам використання наданого комплексу виключних прав або частини цього комплексу на умовах субконцесії, узгоджених ним з правоволодільцем, чи визначених самим договором комерційної концесії. Договір комерційної субконцесії не може бути укладений на строк більший за договір комерційної концесії.

Особливою умовою договору може бути встановлена кількість укладених користувачем комерційних субконцесій, адже правоволоділець у цьому, як правило, зацікавлений.

Умова договору, відповідно до якої правоволоділець має право визначати ціну товару (робіт, послуг), передбаченого договором, або встановлювати верхню чи нижню межу цієї ціни, є нікчемною (ст. 1122 ЦКУ);

– право на укладання договору на новий строк на тих же умовах, якщо користувач належним чином виконував свої обов'язки;

– право відмовитися від укладання договору комерційної концесії на новий строк;

– право вимагати зменшення плати правоволодільцю у разі зміни ним торгової марки чи іншого позначення тощо.

Крім цих прав сторін, ст. 1126 ЦКУ передбачає, що будь-яка сторона має право у будь-який час, без згоди іншої сторони відмовитися від договору, повідомивши про це другу сторону не менш як за шість місяців, якщо договором не встановлено більш тривалий строк.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз дає підстави розглядати комерціалізацію прав на результати інтелектуальної діяльності як загальносоціальне (системне), юридичне та економічне явище.

Як системне явище комерціалізація прав на результати інтелектуальної діяльності являє собою комплекс суспільних відносин (економічних, юридичних тощо), які забезпечують сприйняття цих прав як товару, потреба в якому інших осіб дає можливість право володільцю отримувати прибуток унаслідок введення цих прав в оборот.

У юридичному значенні категорію комерціалізації інтелектуальної власності слід розглядати як процес введення об'єктів права інтелектуальної власності у господарську діяльність суб'єкта підприємницької діяльності з метою отримання прибутку шляхом використання у власному виробництві, внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу та/або укладання договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Отже, метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власності виробництві або продажу, передачі прав на їх використання іншим юридичним або фізичним особам.

Комерціалізація інтелектуальної власності в Україні являє собою досить складний процес, пов'язаний з необхідністю обліку безлічі факторів, що впливають на кінцевий результат. Це накладає на підприємців певний тягар, пов'язаний зі знанням норм і правил поведіння з об'єктами інтелектуальної власності, а також з практичними навичками їх комерціалізації.

Досліджуючи питання про авторський договір, ми дійшли наступних висновків, по-перше, авторський договір — це загальна правова категорія,

яка потребує уточнення; по-друге, законодавцем встановлена чітка класифікація авторського договору; по-третє, оформлення авторського договору має певні особливості, що відрізняє його від інших цивільно-правових угод.

Укладення ліцензійного договору є необхідною та відповідальною частиною співробітництва у сфері інноваційного бізнесу, творчої діяльності та інших сферах інтелектуального розвитку. Такий вид угоди передбачає тривалий період співробітництва між сторонами, тому важливо відразу подбати про всі юридичні та податкові нюанси укладення контракту. Адже незважаючи на те, що прогрес стрімко біжить вперед, у справах юридичних поспіх і неухважність можуть бути причиною неприємних наслідків.

Комерційна концесія (франчайзинг) є ефективним способом розгортання підприємницької діяльності та важливим елементом маркетингу інновації. Але у ЦКУ поряд з обов'язками сторін повинні більш конкретно бути визначені права правоволодільца та користувача.

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

3.1 Проблеми захисту права інтелектуальної власності на сучасному етапі

Проблеми реалізації правових повноважень щодо результатів інтелектуальної діяльності до сих пір активно обговорюються в вітчизняних наукових і практичних юридичних колах в силу великої кількості проблем, пов'язаних з кодифікацією об'єктів інтелектуальної діяльності. У зв'язку з цим в літературі висловлюється велике коло різних і, деколи, протилежних думок. Так, ряд авторів пропонує розробити спеціальний Кодекс інтелектуальних прав, інші пропонують включити до Цивільного кодексу тільки загальні положення, а спеціальні норми передбачити в спеціальних законах, треті доводять необхідність кодифікації регламентації різних правових основ інститутів інтелектуальної власності і, відповідно, застосування нематеріальних благ [87, с.178].

З 1 січня 2016 року набула чинності економічна частина Угоди про асоціацію України з ЄС. З одного боку, перед Україною відкрилися широкі можливості для співпраці з підприємствами країн Західної Європи, а з іншого - великі ризики для вітчизняних виробників можуть завдати серйозного удару по стабільності і продуктивності роботи.

Українські ринки стають відкриті для товарів з країн ЄС, що посилює позиції європейського бізнесу на території України, багато товарів зможуть перетинати український кордон, порушуючи права інтелектуальної власності. Таким чином, головним завданням для національного виробника стає збереження конкурентних позицій на європейському ринку і їх захист від

іноземної конкуренції за рахунок правового режиму використання інтелектуальної власності.

Зараз в Україні існує проблема захисту об'єктів права інтелектуальної власності. А для того, щоб уберегти національного виробника від збитків, Державна служба інтелектуальної власності України пропонувала забезпечити необхідний рівень захисту права ОПВ, стимулювати процес комерціалізації інноваційних технологій, а також вносити ОПВ до статутного капіталу суб'єкта, який займається господарською діяльністю.

У разі реалізації останньої пропозиції, підприємці матимуть право використання ОПВ, виняткове право на дозвіл використання ОПВ, виключне право перешкоджати неправомірному використанню ОПВ. У зв'язку з необхідністю модернізації та вдосконалення права інтелектуальної власності з 2014 року в Україні вже почала свою роботу програма «Горизонт 2020», - рамкова програма з досліджень та інновацій. В ході реалізації програми, Україна за допомогою європейських партнерів буде розвивати наукові дослідження в різних областях, розробляти нанотехнології і при цьому захищати права інтелектуальної власності на результати досліджень, нові винаходи і розробки, щоб зберегти позиції в умовах конкуренції з сильними партнерами з Європейського Союзу.

Захист прав інтелектуальної власності виступає однією з основ сучасного соціуму. Це пояснюється як його гуманістичною спрямованістю на захист всіх прав людини, так і економічною доцільністю, оскільки в сучасному суспільстві домінують товари і послуги, створені високими технологіями. Однак ряд країн демонструють низький розвиток національних високотехнологічних виробництв, що експерти напряму пов'язують з низьким захистом інтелектуальної власності, націленістю на легальне або нелегальне запозичення імпортованих об'єктів відповідних прав.

На жаль, нинішня економічна ситуація в Україні сприяє зростанню попиту на товари за заниженими цінами. По оцінкам експертів, найбільш інтенсивно в Україні реалізуються контрафактні носії інформації, одяг,

побутова техніка, аксесуари, фармацевтичні препарати, продукти харчування, алкогольні напої і навіть такі специфічні товари, як пестициди.

У Кримінальному кодексі України [3] немає спеціального розділу, присвяченого зазіханням на інтелектуальну власність, тому експерти полемізують про перелік відповідних злочинів. Не викликає сумнівів, що до цього переліку входить ст. 176 і 177 КК. Відрізняються вони різними об'єктами: ст. 176 захищає твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, фонограми, відеограми та програми мовлення, а також «будь-які інші об'єкти авторських і суміжних прав», а ст. 177 захищає інші об'єкти інтелектуальної власності, що не відносяться до авторського права: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції. Відрізняються також формулювання, що описують злочинні діяння: ст. 176 забороняє незаконне відтворення, поширення, тиражування зазначених об'єктів, а також «будь умісне порушення авторського права і суміжних прав» (наприклад, плагіат), а ст. 177 забороняє «незаконне використання або інше умісне порушення права на зазначені об'єкти». Обидві статті структуровані на три частини. Кваліфікуючою ознакою для їх перших частин є заподіяння шкоди понад 340 грн., для других частин - вчинення діянь повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяння шкоди понад 3,4 тис. грн., для третіх частин - вчинення діянь посадовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або заподіяння шкоди понад 17 тис. грн. Санкції обох статей ідентичні по суті і відрізняються тільки формулюваннями.

На думку ряду фахівців, кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності також забезпечується іншими нормами Кримінального кодексу. Перерахуємо їх у порядку умовної значущості для захисту даних прав:

- ст. 2031. Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва;

- ст. 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування;

- ст. 216. Незаконне виготовлення, підробка, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок;

- ст. 231. Незаконний збір з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю;

- ст. 232. Розголошення комерційної таємниці;

- ст. 203. Заняття забороненими видами господарської діяльності;

- ст. 228. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій.

Аналізуючи найбільш гострі проблеми кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності, можна їх диференціювати на групи теоретичних і практичних проблем.

Утруднює кваліфікацію конкретних посягань на інтелектуальну власність проблема об'єктів: відмінності в термінології Кримінального кодексу і Цивільного кодексу України: «знак для товарів і послуг» / «торгова марка», «фірмове / комерційне найменування», «топографія / компоновка інтегральної мікросхеми» відповідно .

Можна виділити і проблему об'єктивної сторони злочинів. Ряд експертів пропонують змінити кваліфікацію кримінально-караних порушень інтелектуальної власності за зразком інших країн: орієнтуватися не тільки на ознаку значної шкоди, яку на практиці ще потрібно довести, а й на ознаці повторності. У такому випадку будь-яке повторне порушення прав інтелектуальної власності при собою не зведе не до адміністративної, а до кримінальної відповідальності.

Сприяло б однаковому застосуванню норм щодо захисту прав інтелектуальної власності їх зосередження в одному спеціальному розділі Кримінального кодексу України.

Практичні проблеми. Труднощі у правоохоронців викликає документування злочинів, скоєних з фізичними носіями, наприклад, факти Інтернет-піратства.

Спірною залишається передбачена Кримінальним кодексом необхідність конфіскації всієї контрафактної продукції, в т.ч. реалізованої сумлінним покупцям, які не знали про порушення прав інтелектуальної власності.

Технології, що постійно розвиваються породжують нові форми зазіхань на інтелектуальну власність, особливо в мережі Інтернет, що вимагає високої кваліфікації правоохоронців і суддів. Міжнародні організації рекомендують впроваджувати інструменти їх спеціалізації.

Ряд злочинів проти інтелектуальної власності (частини 1 ст. 176 і 177, ст. 203 КК та ін.) відносяться до справ приватного обвинувачення, тому правоохоронці самостійно виявлені факти не реєструють і не проводять розслідування, не отримавши заяву від потерпілих.

Представники потерпілої сторони часто скаржаться на затягування надання їм офіційного статусу.

Аналіз матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить, що в Україні винесено всього 5 вироків за ст. 177 КК (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію) та 242 вироки по ст. 176 КК (порушення авторського права і суміжних прав), причому пік останніх припав на 2012 р .

На закінчення необхідно сказати, що незважаючи на повсюдне посилення санкцій за посягання на інтелектуальну власність, в світовому масштабі має місце і протилежна тенденція: мінімізація кримінальної відповідальності за порушення цивільних прав, до яких відносяться права інтелектуальної власності.

3.2. Шляхи реформування правового захисту комерціалізації права інтелектуальної власності на Україні

З огляду на те, яка роль сьогодні в світі відведена питанням інтелектуальної власності, обговорення проблем подальшого удосконалення законодавства України у цій сфері є важливим і актуальним. Адже від ступеня здійснення законодавства залежить ефективність правової охорони, зокрема, захисту прав інтелектуальної власності.

На формування законодавства України в сфері інтелектуальної власності впливає багато факторів. Запозичення досвіду країн з розвинутою правовою системою дає чималий внесок у формування нашого законодавства. Слід сказати, що практика застосування законодавчих норм також дозволяє виявляти слабкі і сильні місця нормативно-правових актів і вносити зміни в них з метою удосконалення. Тобто однією з причин зміни законодавства є власний вітчизняний досвід.

Розробка нового і вдосконалення чинного законодавства був важливим напрямком діяльності Державної служби інтелектуальної власності України.

Важливим етапом в цьому процесі було прийняття нового Цивільного кодексу України, що містить окрему книгу «Право інтелектуальної власності», що слугує консолідуючою основою для всіх нормативно-правових актів, що стосуються правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Зокрема, Цивільним кодексом України встановлено нові положення щодо зміст майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, визначені нові терміни дії цих прав, встановлені основні умови використання об'єктів права інтелектуальної власності та передачі прав на них, внесені зміни в режим правової охорони ряду об'єктів права інтелектуальної власності, а також встановлені нові способи захисту прав на них. Цивільним кодексом України вперше в нашій країні визначено режим правової охорони комерційних найменувань. Слід сказати, що положення Цивільного кодексу України, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, є вагомою

перевагою, що надаються власнику таких прав. Відповідно до Цивільного кодексу України це, зокрема, може бути рішення суду про застосування запобіжних заходів щодо запобігання порушенню прав інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням прав інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту матеріалів та обладнання, які використовуються переважно для виготовлення товарів з порушенням прав інтелектуальної власності; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єктів права інтелектуальної власності; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення прав інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо цих порушень.

Власнику прав інтелектуальної власності надається можливість вибору способу захисту порушених прав. Наприклад, він може за власним розсудом вимагати або відшкодування завданих збитків, або стягнення на свою користь доходу, отриманого порушником внаслідок порушення прав.

На сьогодні розроблені проекти законів України щодо внесення змін до спеціальних законів з питань інтелектуальної власності. Зараз ці законопроекти проходять процедуру узгодження. Передбачені приведення норм законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та «Про охорону прав на зазначення походження товарів», деяких норм Цивільного та Господарського кодексів України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу. При цьому слід зазначити, що розробниками проекту кодифіковано законодавство з охорони прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування. Розроблено проект Закону України: «Про

охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування». Доцільність такого об'єднання пояснюється наявністю загальних характеристик, притаманних цим об'єктам права інтелектуальної власності, а також їх взаємозв'язком при використанні. Вивчення міжнародного досвіду також свідчить про доцільність об'єднання норм з регулювання відносин щодо згаданих об'єктів права інтелектуальної власності в один закон. З огляду на те, що ці об'єкти мають деякі загальні характеристики, нашою метою було уникнути повторення однакових норм і поліпшити сприйняття закону при його застосуванні як суб'єктами права на комерційні позначення, так і суддями.

Зазначені законопроекти передбачають вирішення багатьох проблем та у справах захисту прав інтелектуальної власності. Спеціальні закони з питань інтелектуальної власності, за деяким винятком, не визначають, які конкретні дії визнаються порушенням прав інтелектуальної власності. Щодо певного об'єкта права інтелектуальної власності порушенням визнається будь-яке посягання на права власників прав інтелектуальної власності, передбачені законодавством. У законодавстві визначено дії, які визнаються використанням об'єкта права інтелектуальної власності, а порушення прав визначається через будь-який вчинення без згоди власника прав дій, визнаються використанням такого об'єкта. Якщо говорити про торгові марки і географічні зазначення, то такий підхід до визначення порушення прав часто не дозволяє застосувати норми адміністративного і кримінального законодавства при огляді уповноваженими посадовими особами речей, вилучення речей і документів, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, так як часто важко відразу визначити, чи є в цьому випадку порушення прав інтелектуальної власності. Крім того, чинне законодавство не дозволяє застосувати заходи до виробників і замовників етикеток, пакувальних, рекламних матеріалів і документів з використанням комерційного позначення, права на яке належать іншим особам. Адже права на торговельну марку реєструються, а сама вона використовується для

товарів, а не для упаковки, яка відокремлена від товару. Крім того, існує невизначеність, за чий рахунок має здійснюватися знищення товарів з комерційним позначенням або усунення з них комерційного позначення, що є тотожним або схожим до ступеня змішування з торговою маркою власника прав на неї. Це призводить до серйозних непорозумінь при вирішенні справ у суді.

Зазначений вище законопроект вирішує ці проблеми. Перш за все в законопроекті передбачено визначення контрафактних товарів. Згідно із законопроектом контрафактними товарами є товари або упаковка, в якій містяться такі товари, етикетки, нашивки, наклейки, бирки, брошури, інструкції з використання, гарантійні документи, будь-які пакувальні матеріали або інші предмети, пов'язані з товарами, навіть якщо такі предмети представлені окремо від товарів, на які нанесені комерційні позначення, які є ідентичними або подібними до ступеня змішання з товарним знаком або географічним зазначенням, права на які охороняються в Україні для таких самих або споріднених з ними товарів, без згоди власника прав на торговельну марку, або особи, яка має право на використання географічного зазначення.

Інвестиційна привабливість країни тісно пов'язана саме з належними та ефективними механізмами захисту права інтелектуальної власності, оскільки інвестор з будь-якої країни ЄС, починаючи діяльність в Україні, хоче бути впевненим, що його інвестиції в об'єкти права інтелектуальної власності будуть захищені належним чином.

Отже, я схильюся до думки, що формування надійного інституту власності, особливо в сфері інтелектуальної діяльності, що охоплює практично всі провідні галузі економіки, – це необхідна умова для побудови сучасної ринкової економіки. А також єдиний спосіб дати можливість розвиватися тим галузям української економіки, які володіють достатнім для цього науковим і технологічним потенціалом.

Для впровадження в Україні європейських стандартів життя уряд схвалив Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р № 402-р). Метою Концепції є створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності, здатної сформувати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів і ризиків і запропонувати дієві інструменти сфери інтелектуальної власності як стимули для розвитку подібних економічних і суспільних факторів.

Отже, цим документом передбачається створення Національного органу інтелектуальної власності України (НОІВ) як юридичної особи публічного права, яке належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Саме цьому міністерству довірені формування та реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності, а НОІВ виконуватиме окремі публічні функції (владні повноваження) по реалізації державної політики.

Такий підхід до інтелектуального надбання країни враховує світовий досвід формування державної політики в сфері інтелектуальної власності та дає можливість створити дієву державну систему правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Реалізація Концепції здійснюватиметься протягом 2016- го і I кварталу 2017 року.

На мою думку, позитивним є те, що законодавство України передбачає певну диспозитивність – можливість роботодавця і працівника домовитися про відповідний договір про інший розподіл виключних майнових прав, ніж той, що закріплений законодавством. Така можливість встановлена як спеціальними законами у сфері ІВ, так і ЦКУ. Користуючись цією можливістю, сторони можуть домовитися про приналежність роботодавцю навіть всіх виключних майнових прав інтелектуальної власності на ОІВ з моменту його створення.

При цьому вибір того чи іншого договірної механізму значним чином залежить від того, планується оформити права роботодавця на вже створений ОІВ *postfacto* або по ОІВ, які можуть бути створені працівниками в майбутньому.

З метою оформлення всіх виключних майнових прав інтелектуальної власності на вже створений працівником ОІВ рекомендується укласти договори передачі (поступки) всіх таких прав між роботодавцем і відповідними працівниками, які своєю творчою працею брали участь у створенні ОІВ.

Серед умов, які повинен містити такий договір відповідно до законодавства України, особливу увагу слід звернути на такі:

- опис і деталізація відповідних ОІВ в тій мірі, що дозволить легко ідентифікувати ці об'єкти і виключити в майбутньому суперечки, за якими саме ОІВ передаються права;

- перелік всіх майнових прав інтелектуальної власності на ОІВ, які будуть відступлені, і перелік всіх можливих способів використання ОІВ. Чи не вказані права і способи будуть вважатися не переданими;

- розмір (або порядок обчислення) і порядок виплати винагороди за передачу всіх виключних майнових прав інтелектуальної власності. Ця умова є обов'язковою для таких договорів.

Питання створення в Україні спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності дуже активно обговорювалося останні два роки. І думки розділилися: багато юристів і патентних повірених вважали, що склад спеціалізованого суду, а разом з ним і якість розгляду справ з інтелектуальної власності, навряд чи можуть істотно змінитися. Однак, безперечно, такий крок має ряд позитивних моментів.

По-перше, на сьогоднішній день справи з інтелектуальної власності розглядаються судами різних юрисдикцій, що призводить до різного застосування одних і тих самих норм законодавства, що регулює

інтелектуальну власність. І, отже, породжує різну судову практику - часто абсолютно протилежну.

В даному аспекті утворення Вищого суду дасть можливість уникнути різної правозастосовної практики і уніфікувати судову практику.

По-друге, незважаючи на те, що в судах різних юрисдикцій була введена спеціалізація суддів у справах інтелектуальної власності, судді як і раніше перевантажені розглядом справ, які не мають відношення до даної сфери, що не дає їм можливості глибоко вникати в досить специфічні питання. Це, в свою чергу, призводить до затяжного розгляду таких справ - від двох до п'яти років.

Для прикладу, терміни розгляду патентними судами іноземних держав, в середньому, складають один рік. Так, Патентний суд Великобританії як правило розглядає подібні справи за 12-14 місяців, Федеральний Патентний Суд Швейцарії та Суд з інтелектуальних прав РФ - за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини - максимум за 18 місяців.

Передбачається, що Вищий суд буде діяти як суд першої інстанції, рішення якого можна буде оскаржити тільки в Касаційному господарському суді, що входить до складу Верховного суду. Тобто вже без апеляційного провадження, що, безумовно, значно скоротить терміни розгляду спорів з інтелектуальної власності.

Більш того, з огляду на вузьку спеціалізацію Вищого суду, суддям не потрібно буде «розпорошуватися» на інші справи, що гарантовано підвищить якість розгляду справ з інтелектуальної власності та кваліфікацію суддів.

По-третє, відповідно до Закону суддями Вищого суду можуть бути особи, які, крім проходження кваліфікаційного оцінювання, мають досвід професійної діяльності в сфері інтелектуальної власності (патентний повірений або адвокат) не менше п'яти років. Вхідження до складу суддівського корпусу Вищого суду професійних юристів і патентних повірених, які мають значний досвід у цій сфері, буде також сприяти більш глибинному і компетентному підходу до розгляду таких специфічних справ.

Можна також сподіватися, що вузька спеціалізація суддів Вищого суду дасть їм можливість не брати висновки судових експертиз за абсолютний базис рішень (як це відбувається сьогодні), а розглядати справи об'єктивно, з урахуванням всіх доказів.

Створення Вищого суду, швидше за все, не призведе до скорочення витрат сторін на розгляд справ з інтелектуальної власності: Законом не передбачено зобов'язання суддів мати або отримувати додатково технічна освіта, а значить, як і раніше потрібно буде проводити судові експертизи в кожній справі.

Схиляюся до думки, що наявність технічної освіти у суддів Вищого суду було б доцільним і логічним, оскільки практично у всіх патентних судах іноземних держав така вимога для суддів існує, що значно економить гроші і час сторін в процесі.

Наприклад, в Німеччині до складу суддівського корпусу Федерального патентного суду входять так звані «технічні судді» (*technische Richter*), які мають технічну і юридичну освіту. Судді патентних судів Великобританії та Швейцарії також повинні мати дві освіти: юридичну і технічну.

Незрозумілим також залишається питання про те, які категорії справ розглядатиме Вищий суд. Наприклад, Федеральний патентний суд Німеччини, Суд з інтелектуальних прав РФ не розглядають справи про порушення прав інтелектуальної власності, а Федеральний патентний суд Швейцарії розглядає всі категорії справ, але тільки щодо патентів.

Природно, що після початку роботи Вищого суду з інтелектуальної власності виникне багато питань, в тому числі щодо його повноважень, але в будь-якому випадку наявність спеціалізованого суду в цій сфері - це позитивний і серйозний крок для України щодо належного захисту прав інтелектуальної власності та інвестиційної привабливості.

Висновки до розділу 3

В умовах широкої зневаги інтелектуальною власністю в Україні особливої важливості набуває саме кримінально-правовий захист відповідних прав як найбільш ефективний.

Питання створення в Україні спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності дуже активно обговорювалося останні два роки. І думки розділилися: багато юристів і патентних повірених вважали, що склад спеціалізованого суду, а разом з ним і якість розгляду справ з інтелектуальної власності, навряд чи можуть істотно змінитися. Однак, безперечно, такий крок має чимало позитивних моментів.

По-перше, сьогодні справи з інтелектуальної власності розглядаються судами різних юрисдикцій, що призводить до різного застосування одних і тих самих норм законодавства, яке регулює інтелектуальну власність. А отже, породжує різну судову практику — часто абсолютно протилежну.

В даному аспекті створення Вищого суду дасть можливість уникнути різної правозастосовної практики й уніфікувати судову практику.

По-друге, незважаючи на те, що в судах різних юрисдикцій була введена спеціалізація суддів у справах інтелектуальної власності, судді, як і раніше, перевантажені розглядом справ, які не мають відношення до даної сфери, що не дає їм можливості глибоко вникати в досить специфічні питання. Це, в свою чергу, призводить до затяжного розгляду таких справ — від двох до п'яти років.

По-третє, відповідно до Закону, судьями Вищого суду можуть бути особи, які, крім проходження кваліфікаційного оцінювання, мають досвід професійної діяльності в сфері інтелектуальної власності (патентний повірений або адвокат) не менше п'яти років. Вхідження до складу суддівського корпусу Вищого суду професійних юристів і патентних повірених, які мають значний досвід у цій сфері, також сприятиме більш глибокому і компетентному підходу до розгляду таких специфічних справ.

Можна також сподіватися, що вузька спеціалізація суддів Вищого суду дасть їм можливість не брати висновки судових експертиз за абсолютний базис рішень (як це відбувається сьогодні), а розглядати справи об'єктивно, з урахуванням усіх доказів.

На підставі вищесказаного варто відзначити, що сучасне законодавство не містить цілісного механізму правового регулювання комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що не дозволяє в повній мірі використовувати наявний інтелектуальний потенціал. У зв'язку з цим нормативні положення, що стосуються введення в цивільний оборот результатів інтелектуальної діяльності, а також законодавче регулювання передачі створених в рамках трудових відносин виняткових прав вимагають негайної коригування.

ВИСНОВКИ

Проведена характеристика поняття, механізму та елементів комерціалізації інтелектуальної власності дає підстави для таких висновків.

Комерціалізацію прав на результати інтелектуальної діяльності доцільно розглядати як загальносоціальне (системне), юридичне та економічне явище.

Як системне явище комерціалізація прав на результати інтелектуальної діяльності являє собою комплекс суспільних відносин (економічних, юридичних тощо), які забезпечують сприйняття цих прав як товару, потреба в якому інших осіб дає можливість правоволодільцю отримувати прибуток внаслідок введення цих прав у оборот.

Комерціалізація інтелектуальної власності - використання інтелектуальної власності в господарській діяльності підприємства. Вона дозволяє отримати ряд практичних переваг:

- Дозволяє власникам інтелектуальної власності бути засновниками фірм без відволікання реальних грошових коштів шляхом внесення ОІВ до статутного капіталу підприємства;

- Надає можливість отримувати додаткові доходи за передачу права користування;

- Використовується в якості застави при отриманні кредиту;

- Забезпечує захист від конкурентів на період виведення на ринок нової продукції, а також захист від недобросовісної конкуренції;

- Сприяє створенню рекламного іміджу у покупця при інформуванні про правову охорону продукції, що випускається або роботі за ліцензією відомого виробника.

Законодавча і нормативна база для правової охорони і використання результатів творчої праці в усіх розвинених країнах постійно вдосконалюється. Перелік об'єктів, що охороняються також постійно

розширюється разом з розвитком суспільства. Створюються нові правові акти, що буває обумовлено зміною економічної ситуації, необхідністю стимулювати використання вже існуючих об'єктів інтелектуальної власності, або виникнення нових раніше невідомих результатів творчої діяльності. Системи правових актів у сфері інтелектуальної власності, що діють в різних країнах, включаючи Україну, приводяться у відповідність (гармонізуються) на основі використання світового досвіду та міжнародних угод.

Права, що відносяться до різних об'єктів інтелектуальної власності, мають низку спільних рис:

- права на результати інтелектуальної діяльності обмежені певним терміном дії і територією;
- права на результати інтелектуальної діяльності носять абсолютний характер (не мають будь-яких умов і обмежень, крім зазначених у законодавстві);
- права власника результатів інтелектуальної діяльності є винятковими по відношенню до всіх іншим особам, що дозволяє йому перешкоджати включенню в господарський оборот цих результатів без його відома або дозволяти їх використання на певних умовах і в тому числі передбачають його винагороду за надання (уступку) права на використання об'єкта інтелектуальної власності.

У деяких випадках держава дозволяє використовувати результати творчої діяльності, оформлені як об'єкти інтелектуальної власності, без відома їх власника, наприклад:

- для некомерційних цілей (у разі надзвичайних подій, наукових досліджень, для особистих потреб та ін.);
- при отриманні аналогічних результатів інтелектуальної діяльності раніше і незалежно від їх власників, але за умови, що їх використання обмежується обсягами, досягнутими на момент отримання правової охорони (так зване право попереднього користування).

Відносини, пов'язані з правами на твори в сфері науки і техніки, літератури і мистецтва, регулюються нормами авторського права. За відповідним законодавством правова охорона за нормами авторського права надається автоматично з моменту створення твору, але охороняє тільки оригінальність форми конкретного втілення тієї чи іншої нової ідеї, залишаючи саму ідею в розпорядженні суспільства.

До об'єктів авторського права, як правило, відносяться: твір (в області науки, літератури і мистецтва), аудіо-візуальне відтворення, виконання, передача ефірного та кабельного мовлення, фонограма, програма для ЕОМ, база даних і топологія інтегральних мікросхем, хоча останні три об'єкта в силу їх специфіки виділяють в особливі об'єкти авторського права.

Відносини, що виникають у зв'язку з правами на результати інтелектуальної діяльності, які визначаються їх змістом, регулюються нормами патентного права. Це так звані об'єкти промислової власності, до яких відносять винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і вказівки походження або найменування місця походження товарів, а також припинення недобросовісної конкуренції.

На відміну від об'єктів авторського права для одержання охорони таких об'єктів потрібно їх обов'язкова реєстрація в установленому порядку зі сплатою мита за кожне юридично значиме дію, експертиза, видача правоудостоверяючих документа. Патентне право охороняє саму ідею незалежно від форми її втілення.

Обсяг правової охорони, що надається патентом на винахід або свідоцтвом на корисну модель, тобто коло об'єктів техніки і технологій, на який розповсюджується виключне право власника патенту, визначається формулою винаходу або корисної моделі. Така формула являє собою складену за певними правилами коротку словесну характеристику (з включенням в неї, в разі необхідності, хімічних символів, математичних виразів і числових значень) технічної суті винаходу. Правила складання

формули винаходу запозичені, в основному, з правил формальної логіки і засновані на визначенні поняття шляхом вказівки ознак що характеризується об'єкта. Закон встановлює, що продукт (виріб) визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (або корисної моделі), а спосіб, що охороняється патентом на винахід, застосованим, якщо в ньому використано кожен ознаку винаходу (корисної моделі), включену до незалежного пункту формули, або містить еквівалентний йому ознака.

Патент на промисловий зразок надає його власнику права, аналогічні патенту на винахід. Однак обсяг цих прав визначається не формулою винаходу, а сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, відображених на фотографіях виробу, представлених при подачі заявки. Для того щоб обмежити такі ознаки від другорядних деталей зовнішнього вигляду реального виробу, складається перелік суттєвих ознак промислового зразка. На відміну від формули винаходу згаданий перелік служить лише сполучною ланкою між виробом, що перевіряється з точки зору можливого порушення патенту, і фотографіями виробу, рішення зовнішнього вигляду якого запатентовано як промисловий зразок.

На законодавчому рівні механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закріплено вкрай поверхово. У науковій літературі містяться такі форми комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, як ліцензування, передача виняткових прав на ноу-хау, франчайзинг. Також конкретизуються економічні вигоди, які забезпечують механізм комерціалізації виняткових прав: роялті та паушальні платежі від передачі об'єкта інтелектуальної власності за ліцензійним договором, передача прав на засоби індивідуалізації юридичної особи в рамках договору комерційної концесії.

Юридична наука обмежує поняття комерціалізації договірними відносинами, які складаються між правовласником і особами, що використовують виняткові права на результати інтелектуальної діяльності. Однак видається, що правове поняття комерціалізації має трактуватися більш

широко і включати в себе створення об'єкта інтелектуальної власності в рамках трудових відносин, введення об'єктів інтелектуальної власності в цивільний оборот, використання об'єктів інтелектуальної власності в комерційній діяльності підприємства.

Необхідно законодавчо закріпити права та обов'язки працівника і роботодавця щодо створення і використання об'єкта інтелектуальної власності, а також удосконалити і систематизувати положення, що стосуються відчуження виключних прав. Даний підхід забезпечить економічну прибутковість об'єктів інтелектуальної власності, оскільки урегульованість відносин і правова визначеність юридичних наслідків щодо їх утворення та використання в рамках трудових відносин дозволить своєчасно виявляти результати інтелектуальної діяльності і витягати з них комерційний прибуток, збільшити вартість підприємства за допомогою переведення нематеріальних активів в категорію основних засобів.

Актуальність і гострота проблеми забезпечення економічної стійкості вітчизняних підприємств, захисту їх економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечення прискореного розвитку національної економіки та підвищення ефективності її функціонування свідчать про об'єктивну необхідність подальшого розвитку теоретико-методологічного базису дослідження механізму захисту об'єктів інтелектуальної власності та його ролі у підтримці економічної безпеки на підприємстві. Комплексного аналізу потребують методи оцінки майнової шкоди, заподіяної унаслідок порушення прав інтелектуальної власності, а також шляхи вдосконалення норм цивільного та кримінального права у контексті підвищення ефективності захисту права інтелектуальної власності. Таким чином, необхідність проведення подальших досліджень зазначеної проблематики не викликає сумніву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради – 2003, №18, № 19, -20, № 21-22. – ст. 144.
3. Кримінальний кодекс України : за станом на 1 берез. 2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 02.12.2010 № 2755–VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003 р. № 435–IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
7. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 верес. 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.
8. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII (зі змінами та доповненнями від 13 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
9. Закон України « Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
10. Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012р.)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>

11. Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів та послуг” (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14>

12. Закон України “Про охорону прав на зазначення походження товару” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 32, ст.267)

13. Закон України “Про охорону прав на сорти рослин” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 21, ст.218

14. Закон України “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 8, ст. 28

15. Антонов В.М. Інтелектуальна власність і комп’ютерне авторське право\ Антонов В.М. – К.: КНТ, 2005.- 520 с.

16. Аранович Ю.В. Місце вартісної оцінки в системі комерційного використання інтелектуальної власності / Ю.В. Аранович // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук.журнал. – Вип. 1/Голов.ред. О.П.Степанов. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2006. – 460с.

17. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : [підручник] / В.Д. Базилевич ; 3-тє вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2014. – 671 с.

18. Бошицький Ю. Л. Право інтелектуальної власності:навчальний посібник. / Ю.Л. Бошицький.- К.: Логос, 2007. - 488 с.

19. Бубенко П.Т. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с

20. Бут С. Ю. Сучасний стан і проблеми формування та розвитку організаційно–економічного механізму комерціалізації інноваційної діяльності в Україні [Текст] / С. Ю. Бут, І. О. Совершенна // Інноваційна економіка. – 2011. – № 6. – С. 174–179.

21. Бутнік-Сіверський. Інноватика та інтелектуальна економіка (теоретико-методичний аспект) 1 частина/ Бутнік-Сіверський. // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. - №6. – с. 68-81.

22. Гладка О. В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави / О. В. Гладка // Юрист України. – 2013. – № 4 (25). – С. 72–78.

23. Голубєва Т.С. Механізм комерціалізації результатів інноваційної діяльності / Т.С.Голубєва // Економічні науки. Серія “Економіка та менеджмент”: зб. наук.пр.; Луцький нац.техн. ун-т. – Луцьк, 2010.– Вип. 7 (26). – Ч. 1.

24. Гуржій А.М. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія./ Гуржій А.М., Каракай Ю.Д., Петренко З.О.,Вавіліна Н.І., Куранда Т.К. – К.: Укр ІНТЕЛ, 2007. – 144 с.

25. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов’язаних із передачею прав на технологію [Електронний ресурс] / О. М. Давидюк // Право та інноваційне суспільство : електронне видання. – 2014. – Вип. 2. – Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Davydiuk.pdf>

26. Демчено Т.С. Охорона товарних знаків (порівняльно- правовий аналіз). (Монографія)./ Демчено Т.С. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2004. – 184 с.

27. Дегтяр А. О. Зарубіжний досвід державного регулювання процесу комерціалізації інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / А. О. Дегтяр, М. В. Гончаренко // Державне будівництво. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/4/01.pdf>

28. Договірні відносини щодо результатів наукової та науково-технологічної діяльності: монографія / кол. авторів: Батова В. О., Пічкур О. В., Работягова Л. І., Тверезенко О. О.; за заг. ред. О. Ф. Дорошенка; НДІ ІВ НАПрН України. — К.: Інтерсервіс, 2013. — 222 с

29. Договірні форми розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права : монографія / кол. авторів; за наук. ред. Мироненко Н.М.; НДІ ІВ НАПрН України. — К.: Інтерсервіс, 2014. — 248 с.

30. Договори по розпорядженню майновими правами на об'єкти патентного права. Т.1 [Текст]: монографія / Колектив авторів: Г. О.Андрощук, Ю. Л. Борко, В. А. Васильєва, І. Ф.Коваль, В. М. Коссак, Б. М. Падучак, О. О. Тверезенко; за наук. ред. Мироненко Н. М.— К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. — 279 с.

31. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: Сборник статей / Исследовательский Центр частного права./ Дозорцев В. А. — М.: Статут, 2003. — 416 с

32. Дроб'язко В. Правове регулювання авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі / В. Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 1. — С. 3-13.

33. Дроб'язко В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу / В. Дроб'язко // Питання інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. — Вип. 4. — К., 2006. — С.66-113

34. Енан Р. Особливості захисту прав інтелектуальної власності в Україні [Текст] / Р. Еннан // Інтелектуальна власність. — 2012. - №1. — с.39-48.

35. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П.П. Караєва. — К.: Старт-98, 2012. — 660 с.

36. Экономика знаний: Коллективная монография / отв. ред. д-р экон. наук, проф. В.П. Колесов. М.: ИНФРА — М., 2008. — 432 с.

37. Жалінкова О.В. Форми ефективної реалізації прав інтелектуальної власності/ Жалінкова О.В. // Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті Європейської інтеграції. Матеріали міжнародної конференції (Київ, 30 липня-01серпня 2010р.) Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». — К.: Фенікс, 2010. — 424 с.

38. Жураковська І. В. Облік ліцензійної діяльності на право користування сортом рослин: міжнародний та національний досвід [Текст] / І. В. Жураковська // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 102–106.

39. Зайцев Н. Л. Краткий словарь экономиста / Н. Л. Зайцев. – м. : иНФР а-м, 2004. – [3-е изд.]. – 176 с.

40. Захист прав інтелектуальної власності в господарському судочинстві / Вищ. госп. суд України за заг. ред. В.С. Москаленка. – К.: Юрінком Інтер. 2009. – 384с.

41. Збереження наука відкритою: вплив політики у сфері інтелектуальної власності на розвиток науки // Інтелектуальна власність. – 2010. - №8.

42. Ієвіня О.В. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення. Навчальний посібник./ Ієвіня О.В., Мироненко В.П., Павловська Н.В., Пилипенко С.А. — К.: КНТ, 2007. — 264 с.

43. Інтелектуальна власність [Текст] : навч. посіб. / Г. М. Остапович, О. М. Стороженко, Г. В. Уманців, О. В. Фоміна. – К. : Київ. нац. торг.–ек. ун-т, 2012. – 456 с.

44. Інтелектуальна власність: навч. посіб. / І. О. Мікульонок. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 238 с.

45. Інтелектуальна власність. Законодавство, судова практика [текст] практичний посібник. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 344 с.

46. Каміл Ідріс. Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання. Всесвітня організація інтелектуальної власності. Переклад з англійської, Укрпатент. 2006.- 371 с.

47. Кам'янська, О. В. Визначення комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / О. В. Кам'янська, О. Чікіна // Проблеми системного підходу в економіці – 2009. – № 12, Т. 4. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/view/4518>.

48. Каніщенко Л. О. Основні риси інтелектуальної власності у сучасній економіці / Л. О. Каніщенко, В. В. Хрустальова // Економічні

проблеми невиробничої сфери : зб. наук. праць. – Київ: Київський державний торговельно-економічний університет, 1998. – 260 с. – С. 57–61.

49. Каплан, Р. Сбалансированная система показателей: от стратегии к действию [Текст] / Р. Каплан, Д. Нортон ; пер. с англ. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 320 с.

50. Киселева Я.С. Классификация субститутів інтелектуальної власності / Я.С. Киселева // Вопросы современного права : сб. мат. межд. нач.-практ. конференции. – Новосибирск, 2012. – С. 22–30

51. Коваль І. Визначення судової юрисдикції щодо захисту прав у сфері промислової власності / Коваль І. // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2012. - №1. – с.49-54.

52. Козирев А. Колективне управління авторськими та суміжними майновими правами. Його ефективність і можливі альтернативи / Козирев А. // Інтелектуальна власність. – 2010. - №8.

53. Коноваленко В. Інтелектуальна власність в рекламі, фірмовому стилі підприємства і дизайні продукту (упаковки): Практичний посібник для авторів, виконавців, рекламістів, рекламодавців/ Коноваленко В. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400с.

54. Коноваленко В. Авторське право у видавничій справі: Практичний посібник для авторів, редакторів, видавців/ Коноваленко В.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 320с.

55. Коссак В.М. Право інтелектуальної власності: Підручник / Коссак В.М. Якубовський І.Є.–К.: Істина. 2007. – 242с.

56. Косцик Р.С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення / Р.С. Косцик // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: зб. наук. праць, відп. ред. О.Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 320–328.

57. Кравченко Р. Идентификация нематериальных активов, их оценка и цели коммерческого использования: / Р. Кравченко // Доклад на семинаре

„Совершенствование оценочной деятельности в Республике Молдова”
2006.04.20 [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<http://www.lara.md/i/c/Cravcenco.doc>.

58. Крайнев П.П. Интеллектуальна економіка: управління промисловою власністю: [монографія] / П.П. Крайнев. – К.: Концерн «Видавничий дім ІнЄре», 2004. – 448 с.

59. Крижна В. Загальна характеристика договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / В. Крижна // Право України. – 2004. – № 9. – С. 68–71.

60. Крикун Н.О. Теоретичні аспекти використання комерціалізації інтелектуальної власності / Н.О.Крикун. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52998.doc.htm

61. Кулис Л.А. Основы управления интеллектуальной собственностью: [учебно-методическое пособие] / [Л.А. Кулис, Л.Г. Шишканова, Е.В. Максименко]. – Минск : БГТУ, 2010. – 95 с.

62. Лазебний В.С. Основи інтелектуальної власності та її захисту [Текст]:навчальний посібник / В.С. Лазебний, Г.М. Розорінов, С.В. Толюпа. – К.: Ліра-К,2011. – 160 с.

63. Махнуша С. М. Проблеми вартості оцінки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у контексті маркетингу інновацій [Текст] / С. М. Махнуша // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 3, Т. 2. – С. 49–55.

64. Мешко Н. П. Комерціалізація результатів науково–дослідної діяльності у сфері міжнародного науково–технічного обміну [Текст] / Н. П. Мешко, П. В. Робота // Економічний простір. – 2008. – № 12/1. – С. 40–46.

65. Мухопад В.И. Коммерциализация интеллектуальной собственности / В.И. Мухопад. – М. : Магистр : ИНФРА-М, 2012. – 512 с.

66. Новосельцев О. В. Право интеллектуальной собственности и имущество предприятия: Автореф. дис. канд. юрид. наук.— М., 2000.— 25с.

67. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. / Норт Д. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997.–180 с.

68. Орищенко В.Г. Шляхи формування інтелектуального потенціалу нації у системі національної освіти / В.Г. Орищенко // Матер. міжнародної наук. конф. – Львів, 1996. – С. 337–338.

69. Орлюк О.П. Управління правами інтелектуальної власності: монографія / О. Орлюк, НДІ ІВ НАПрН України. — К. : Інтерсервіс, 2014 — 178 с.

70. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні За ред. Проф. Підпригори О.А. - «Вид. Дім ІН ЮРЕ», Київ. - 2003.

71. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців [Текст]: Монографія / за заг. ред. В.В. Луця. – Тернопіль, Підручники і посібники, 2007. – 256 с.

72. Офіційний веб–портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

73. Паладій М. Вибір методів державного управління сферою інтелектуальної власності в умовах інтеграції до міжнародних співтовариств / Паладій М.// Теорія і практика інтелектуальної власності . – 2012. - №1. – с. 3-13.

74. Парижская конвенция по охране промышленной собственности // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_123

75. Переверзев О. М. Договір комерційної концесії в системі господарських договорів України /О. М.Переверзев, Н. В. Загрішева // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юрид. науки». – Т. 25 (64). – 2012. – № 2. – С. 142–147.

76. Петровский С. Интеллектуальная собственности и исключительное право/ Петровский С. // Интеллектуальная собственности. - 1999. - № 3. - С.57-58.

77. Підпригова О. Реалізація захисту прав інтелектуальної власності в Україні [Текст] / О. Підпригова, С. Кравченко, С. Теленик // Інтелектуальна власність. – 2003. - №8. – с. 3-7.

78. Полуяктова О. В. Інтелектуальна власність та інтелектуальний потенціал / О. В. Полуяктова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : ОДЕУ, 2003. – Вип. 15. – С. 250–254

79. Понятие интеллектуальной собственности и особенности прав на интеллектуальную собственность. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mchpravo.ru/ponyatie-intellektualnoj-sobstvennosti-i-osobennosti-prav-na-intellektualnuyu-sobstvennostj.html>

80. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.- 696 с

81. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій за ред. В.І.Борисової.-Х.,2010.-110 с.

82. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / Ю.М. Капіца. С.К. Ступак, В.П. Воробйов та ін. Державний департамент адаптації законодавства. Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України. – К.: Слово, 2006. – 1104с.

83. Прохоров А. Н. Зарубежный опыт построения процесса коммерциализации интеллектуальной собственности [Текст] / А. Н. Прохоров // Вестник Тюменского гос. ун-та. – 2011. – № 11. – С. 66–70.

84. Рішення Апеляційного суду м. Києва за справою № 22-ц/796/7015/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34088747> МЕН № 5 2015 г.

85. Сергеев, А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации./ Сергеев, А. П. - М. Проспект, 2005. - 751 с

86. Слободянюк, Н. А. Совершенствование управленческого учета нематериальных активов на промышленных предприятиях Украины [Текст] / Н. А. Слободянюк // Економіка промисловості. – 2010. – № 50 (2). – С. 36–44.
87. Ступнікер, Г. Л. Комерціалізація інтелектуальної власності як інструменту управління інтелектуальним капіталом [Текст] / Г. Л. Ступнікер // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 163–170.
88. Судариков С.А. Основы авторского права./ Судариков С.А. - Минск: Амалфея, 2000. - 512 с.
89. Табастаева Ю.Г. Правовые средства пресечения недобросовестной конкуренции в сфере интеллектуальной собственности в Российской Федерации: дисс. канд. юрид. наук./ Табастаева Ю.Г. - М., 2002. – 247с.
90. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/go/981_018](http://zakon.rada.gov.ua/go/981_018) від 15 квіт. 1994 р.
91. Ульянов Р. В. К вопросу об интеллектуальной собственности как экономической категории / Р. В. Ульянов. – Волгоград : Перемена, 2001. – 27 с.
92. Управління інтелектуальною власністю [Текст] / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю. Суїні ; за ред. П. М. Цибульова. – К. : «К.І.С.», 2005. – 448 с.
93. Цибульов П. Комерціалізація інтелектуальної власності./ Цибульов П.// Інтелектуальна власність. – 2005. – №11. – С.50–54.
94. Чеботарьов В. Роль оцінки об'єктів інтелектуальної власності при їх комерціалізації / Чеботарьов В., Герасименко О. // Інтелектуальна власність. – 2004. – №8. – С. 31–34.
95. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К. : Логос, 2003. – 632 с.
96. Шенкаренко, М. Сучасні тенденції в патентуванні винаходів [Текст] / М.Шенкаренко // Інтелектуальна власність. – 2014. – № 9. – С. 19-25

97. Шингур М.В. Організаційно-економічний механізм комерціалізації науково-технічних розробок: дис. ... к. е. н.: спец. 08.02.02 / М.В. Шингур ; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 329 с.

98. Шишка Р. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : [монографія] / Р. Шишка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2012. – 368 с

99. Шуба І. Проблема комерціалізації інноваційних розробок в Україні / І.Шуба // Інтелектуальна власність. – 2014. – № 9. –С. 31-35.

100. Pretnar B. Intelektualna lastina v sodobni konkurenci in poslovanju: pravne osnove, ekonomska analiza i podjetniski cilji / B. Pretnar. – Ljubljana : GV Založba, 2002. – 239 с